

LOOMINGU
RAAMATUKOGU

A. H. Tammsaare

*Elaväo
nukud*

Nr. 2

1958

„LOOMINGU“ RAAMATUKOGU

Nr. 2 (26)

1958

A. H. TAMMSAARE

Elavad nukud

NOVELLE

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

Käesolevas kogumikus, mis on välja antud A. H. Tammsaare 80. sünniaastapäeva puhul, on avaldatud novellid, mis seni veel üheski novellikogus ega eriraamatuna ilmunud ei ole. Need seitse novelli ilmusid aastail 1921—1939 ajalehtedes ja ajakirjades ning on enamikus unustusse jäänud, nii et sõjajärgsel perioodil Tammsaare loomingu-käsitlusteski neist ei kõnelda. Ainult üks neist, „Itaalia-reis» on avaldatud ka sõjajärgsel perioodil (ajalehes „Sirp ja Vasar“ 1954. a.).

Novellid on autori loomingus erineva väärtuse ja tähtsusega, kuid mõni neist väärib suurt tähelepanu. Eriti peaks huvi pakkuma niminovell, mis tõenäoliselt on viimane A. H. Tammsaare eluajal ilmunud tema ilukirjanduslik teos.

Kogumikus avaldatud novellidest on „Kuiv nurk“ ilmunud ajakirjas „Murrang“ 1921. a. nr. 2, „Itaalia-reis“ ajakirjas „Olion“ 1930. a. nr. 5, „Kitty tahab suureks saada“ ajakirjas „Taluperenaine“ 1931. a. nr. 12, „Sex appeal“ ajakirjas „Olion“ 1932. a. nr. 1 ja 2, „Jõulupuu“ ajalehes „Vaba Maa“ 1934. a., „Laps“ ajakirjas „Nädal Pildis“ 1937. nr. 20 ja „Elavad nukud“ ajalehes „Päevaleht“ 1939. a. nr. 350.

KUIV NURK

Ei neiuna ega naisena polnud proua Hildegard Seeströhm kunagi intensiivsemalt tundnud oma kohustusi seltskonna vastu kui praegusel silmapilgul.

Ämmaemand oli korranud, et peale mahasaamist peaks tingimata üheksaks päevaks voodisse jääma, aga Hildegard ajas enda juba kuuenda päeva õhtupoolikul jalgele, sest seitsmendal oli pühapäev ja siis pidi ta ühes mehega lauakirikusse minema.

Muidugi oleksid võinud nad laualkäimise ka edasi lükata, kas või järgmiseks pühapäevaks, aga siis oleks pidanud ta oma esimese visiidi pärast mahasaamist ilma jumalaarmuta tegema, mis polnud sünnis ei mehe ega omaste, ammuigi ka mitte Hildegardi enda sugulaste arvates. Kogu nende ühine ringkond luges nagu lauluraamatust: kui tuleval nädalal tahetakse hakata ühiseid visiite tegema, siis peab pühapäeval enne seda tingimata lauakirikusse minema, sest nõnda on kõlblikum ja korralikum. Lõpuks tundus ka Hildegardile endalegi, et praegusel silmapilgul laualkäimine puhastaks ihu ja hinge seest- ja väljastpoolt, teeks endise roojuse olematuks, nii et ta peaaegu neitsina võib ilmuda uuesti seltskondlikule näitelavale oma abikaasa käe kõrval.

Kui nooremad ses küsimuses rõhutasid peaaesjalikult maapealseid vahekordi, siis toonitasid vanemad, et pole hea pärast mahasaamist enne vaatama minna inimesi, kui kõigevägevamat, kõige-armulisemat, kes kõik nii ilusasti laskis sündida: laskis ilmale tulla priske tütre (olguigi et isa ja ema ootasid poega), küll suure valu ja ahistusega, aga ometi laskis tulla, ilma et vaja oleks olnud liiga teha emale või lapsele.

Laualkäimine õnnestus hästi, avaldas peaaegu ergutavat mõju, ainult ära väsitas, hirmsasti väsitas ära, nii et Hildegard veel praegugi sellest väsimusest pole toibunud. Loiuna, käed lõdvalt kõrval, lamab ta magamistoas sohval ja ei tahaks oimugi liigutada. Toakingades jalad on sedavõrd siruli, et nad peaaegu meelde tuletavad koolija omi. Nägu katab kahvatu roid ja suletud silmist paistab, kui Hildegard nad lapse liigutamisel oimetult avab, valkjas kilav varjund.

Ah, kui laps ometi rahulikum oleks ja kui ta nii sagedasti end ei liigutaks, kõgisema ei hakkaks, karjumagi ei pistaks! Aga selle kõht on juba teist-kolmandat päeva korrast ära, sest piim, mis teenija toob, on halb, ja keetes läheb ta veel halvemaks — hakkab põhja, kõrbe ära. Sellepärast pole sugugi ime, kui laps saab rahatuks ja sunnib väsinuna lamavat ema aeg-ajalt oma roidunud lauge kergitama.

Kogu toas valitseb mingisugune perekondlik Soodom ja Komorra, kus puuduks nagu igasugune korraldav käsi, nägija silm. Mõõda voodisirmi ja toolitugesid, isegi akna all seisval kirjutus-

laual vedelevad perekonnaliikmete pühalikkude päevapiltide keskel mingisugused rohekate laikudega rätikud ja hilbud ja sünnitavad mööblite, vaipade ja nahkadega koormatud toa sisseseadega imeliku lahkõla.

Huupi vedelevad rätikud ja hilbud ei hakka ka umbes kolmekümneaastase majahärra välimusega kokku, sest sisseastuja puhtaksatud nägu, lakksaapad ja nagu nõelasilmast tulnud pruun ülikond näivad nõudvat koduseks vastukaaluks piinlikku korda ja puhtust.

Pisut sõjamehelikult läheneb majahärra sohval lamavale prouale ja suudleb rüütellikult selle kätt, ise kandu kokku lüües, nagu peaksid seal kannused klirisema. Niisugust aupaklikku viisakust oli härra Hartvig Seeströhm juba varemaltki üks või teine kord tarvitanud, aga päris omaseks muutus see talle alles sõjaväes teenides, kust ta tema eraellu tagasi astudes kindla päranduse kaasa tõi, sest kogemuste najal oli ta kindlale otsusele jõudnud, et ilus kummardus ja alandlik käesuudlus sagedasti rohkem suudavad kui ükskõik missugused vooruslikud teenused: nad avavad naiste südamed ja nii paljudki suured ja kõrged ukсед.

«Sa polegi veel valmis,» ütleb majahärra peale käesuudlust ja tema hääletoonis ning kogu olemuses avaldub korraga midagi seletamatut, mis ei hakka hästi kokku ei tema kummarduse, lakksaabaste ega nõelasilmast tulnud ülikonnaga ega ka selle Soodoma ja Komorruga, mis nii perekondlikult valitseb magamistoas.

«Kallis Hartvig,» vastab Hildegard edasi lamades, «usu, ma ei suutnud.»

«Ei suutnud,» kordab mees nagu mõnitades ja lisab juurde: «Minu naine peab suutma.»

Väsinult mõtleb ta lähemale toolile istuda.

«Kallis Hartvig, ära istu sinna!» hüüab Hildegard kärsitult, «sa määrid ennast ära, lapserätik on seal. Istu teise tooli peale.»

Mees vaatab ümber ja vastab siis ärritatult:

«Ka seal on ju rätik, kõik kohad on neid täis.»

«Sest pole ühti, see seal on juba tahe, ei määri enam.»

Naise seletus mõjub, sest mees lükkab rätiku pisut kõrvale ja istub toolile.

«Mis sa siis veel ootad, nõnda jääme hiljaks,» ütleb ta naisele.

«Tahtsin omale enne puhta pesu selga panna, aga ei saanud kummutisahtlit lahti, see käib nii hirmus strammilt, mul pole nii palju jõudu.»

«Eks sa kutsunud siis teenija.»

«Esteks polnud teist kodus, läks lapsele piima otsima.»

«Esteks... Aga pärast?»

«Pärast hüüdsin, aga Marii ei kuule ju, seda sa tead.»

«Ah neid naisterahvaid küll! Üks ei jaksa, teine ei kuule,» siunas mees ja läks kööki teenijat otsima. Natukese aja pärast tuli ta temaga tagasi. Magamistuppa jõudes küsis teenija, umbes viiekümneaastane kõva kuulmisega naisterahvas:

«Mis saksad soovivad?»

«Tõmmake kummutisahtlid lahti,» möirgas Hartvig talle vastu.

«Kõik?» küsis Mari, keda siinsed saksad Mariiks hüüdsid.

«Ainult kaks keskmist,» vastas Hildegard nii tasa, et see teenija kõrvu ei kostnud, ja sellepärast kordas majahärra neidsamu sõnu

endisel müriseval häälel, nii et laps liigutama ja häälitsema hakkas.

«Karjusid lapse ülesse,» ütles Hildegard etteheitvalt.

«Mis mina sinna võin parata, kui ainult need kuulevad, kel tarvis pole kuulda,» vastas Hartvig.

Teenija tõmbas kummutisahtlid lahti ja tahtis ära minna, kui Hildegard mehele kusus:

«Ütle talle, et laps karjub, las ta kohendab teda pisut.»

Nagu vastukaja helisesid öeldud sõnad mitmekordse jõuga teenija kõrvu, kes siis kohe voodi ette tõttas, kus laps korratul linal ja vaipade vinnal mähkmes siples ja karjus, sest voodi oli alles selles seisukorras, nagu ta hommikul jäänud.

«Ta on enda, vaasekene, ju märjaks teinud, tuleks uus rätik panna,» rääkis teenija lapse juures kohmitsedes ja otsivalt ringi vaadates.

«Puhast rätikut ei ole vist enam,» rääkis Hildegard, «ütle talle, et ta kuiva nurga talle alla paneb.»

Mees läks, kummardas teenija kõrva äärde ja kordas naise sõnu. Valjust häälest ehmunult hakkas laps uue hooga karjuma.

«Siin pole ju enam kuiva nurka ega kedagi, kõik on täis,» seletas teenija. «Härrad annavad ehk sealt mõne musta, mis ära tahenenud, ega ta muidu ikka rahule ei jää.»

«Võta sealt tooli pealt, kus sa istusid,» käskis proua, ja härra täitis käsku. Nõnda leidis rahulduse laps kui ka teenija.

«Kallis Hartvig, otsi sa mu pesu kummutist välja,» rääkis Hildegard paluvalt. «Särgid on pealmises suhvlis, muud asjad alumises.»

«Mis muud?» küsis mees.

«Nagu sa nüüd ei teaks,» vastas naine.

«Kust mina naiste asju tean.»

„*Ach Gott! Meine Beinkleider!*“ ütles naine, kes kuidagi sünd-saks ei pidanud sõna «püksid» suhu võtta isegi magamistoas ja valitsevas ümbruses.

«Otsi ise, ei mina tea, kus nad on,» seletas mees.

«Ole nüüd hea, kallis Hartvig,» mangus Hildegard, kel ei tea miks, iseäralikuks eralõbuks, peaaegu haiglaseks kireks oli, et mees talle ihupesu otsiks, selle kallal sõrmitseks.

«Ei,» vastas mees kalgilt, nagu aimaks ta, miks naine teda ajab kummutist oma pesu otsima. «Ennem võid sellesamaga tulla, mis seljas.»

«Fui, sellesamaga siis,» vastas Hildegard.

«Päris tõesti, tule sellesamaga, saad rutem valmis ja pesu-maadamile on vähem maksta.»

«Ma olen sellega kolm ööd maganud.»

«Aga see on ju peenike lauakäimise pesu.»

«Seda küll, aga ma olen öösiti higistanud; ei olegi soe, aga higistan, mina kohe ei tea, mis see on.»

«Keha on raskuse ajast paha ollust täis, higi ajab seda välja. Higistamine on alati hea, higistamine on terviseks. Higistamist peab lihtsate inimeste juurest õppima, nende on ta ikka kõige paremaks rohuks. Meid on ära hellitatud, *verhättschelt*. Näituseks minu isaisa — temal olnud ainukeseks rohuks külm vesi ja saunaleil,» seletas Hartvig asjatundlikult, sealjuures näidates, kui kaugel tema on juba esivanemate lihtsusest.

Sellekohaste seletuste peale kippus naine ikka muigama, sest ta teadis, et mehe vanemad on ainult väikekaupmehed, kes saksa keeltki ei mõista, kuna ta ise peenest «hantvärgi» perekonnast on võrsunud, kus koduseks keeleks praegugi veel saksa keel: isa on tislەر.

«Ei tea, on see terviseks või mis, aga hommikuti olen ma hirmus väsinud, luud-kondid nagu läbi tambitud,» hakkas naine kärmesti rääkima, et nõnda mehe seletusi katkestada. «Mõtlesin kord, et kui me õige täna ei lähemski Kautlenbachide poole, ootaks natukene aega, mul tuleb ehk jõudu juurde.»

«Ega sa puid lõhkuma või vett vedama lähe,» ütles mees, kes enda puudutatuna tundis naise reageerimisest oma seletuse peale, «et sa nii palju jõudu tahad. Iseenesestki mõista — me sõidame.»

«Aga Kautlenbachid elavad ju kolmanda korra peal, ma kardan nii kõrgele ronida, võib õnnetus juhtuda, mõtle ometi, et mahasaamisest ainult kümme päeva möödab ja niikuinii liig vara voodist välja!»

«Kui nõnda, siis ei saa ma aru, milleks sa pühapäeval lauale läksid: ometi ju selleks, et täna õhtul Kautlenbachide poole minna, sest meil on ainult üks päev nädalas... Küll võid sa oma pirinaga ära tüüdata,» jätkas mees, kui naine kohe ei vastanud. «Niisama laualeminemisega: aja enne terve suguselts kokku, muidu naist toast välja ei saa. *Ein für alle Mal*, saa ometi aru: tänane visiit võib minu, sinu, terve meie sugu õnnelikuks teha.»

«Sellest ei saa ma mitte aru,» vastas naine hoogsalt, sest tal tõusis tuju mehega vaidlema hakata, mis talle mõnikord suurt lõbu valmistas. Vaieldes võis Hildegard kõige metsikumaid väidet kaitsta, võis *pro* ja *contra* vahetada ja ikka rahulikult edasi rääkida, nagu oleks ta mõni jumalanna, tõepamp seljas. Naise vastuvaidlemine ajas Hartvig Seeströhmi harilikult ikka ärevusse ja siis tuli tal mõtetest kui ka sõnadest puudu. Niisugustel korradel hakkas ta oma arvamist toetama teiste tähtsamate isikute ütlustega. Äris sellina (tema ise ütles komii) teenides oli selleks tähtsaks isikuks peremees, sõjaväes lipnik olles seisis tõepänt kapteni käes ja nüüd, kus ta iseseisvalt äri ajas, oli talle Kautlenbachi või mõne muu tüseda pungamehe sõna viimaseks ilmutuseks. Aga ei see ega teine suur nimi suutnud proua Hildegard Seeströhmile mõju avaldada, kui ta vaidlushoogu sattus. Ka täna mõtles ta Kautlenbachide kohta head ja paremat kuulda lasta, kui mees nende nime vaidlusse peaks kiskuma; mõtles öelda, et Kautlenbach ise pole muud kui sõja ja revolutsiooni ajal rasva läinud hobuseparisnik ja kõrtsimees, tema naine aga lihtne lapseüdruk, kes nüüd siidi, sametit, kulda ja kalliskive kannab, vaevalt osates nuga ja kahvlit või taskurätikut õieti tarvitada. Proua Seeströhm pole aga kunagi lapsetüdruks olnud, tema teenis omal ajal bonnena Piiteris häis majades, kus valitsesid peened kombes, suursugused eluviisid. Selle ja paljugi muu ütleamiseks võttis Hildegard hoogu, aga ometi jäi kõik ütlemata: paari sõnaga tegi mees ta keeletu või pani hoopis teisi asju rääkima.

«Muidugi ei saa sa aru,» vastas mees naise viimasele ütlusele, «sest sina arvad ikka veel, et meie lähme ainult selleks Kautlenbachide poole, et frou Kautlenbachi oma lapse vaderiks kut-suda.»

«Milleks siis?» küsis naine huvitatult.

«Siis kuula: Kautlenbachid tahavad suurt pidu toime panna, lähemal ajal veel, ja nüüd peab kõik tegema, mis võimalik, et ka meid sinna kutsutakse. Kutsuda aga tahetakse ministrid, kindralid, isegi väljamaa asemikud, meie suurärimehed, pangahärrad, ühe sõnaga — meie parem seltskond.»

«Issand jumal!» hüüdis Hildegard vaimustuses, milles tundus pisut hirmugi — nii suur oli vaimustus. Väsimust unustades kargas ta püsti ja astus mõne sammu mehele lähemale, kes endisel toolil istus, kust rätik ära oli võetud ja lapsele alla pandud. «Siis peame täna tingimata Kautlenbachide poole minema. Nemad peavad meid kutsuma, peavad, *sie müssen, unbedingt*. Ministrid, kindralid, väljamaa asemikud, heldene taevas! Jajah, Kautlenbachid oskavad, nemad teavad, kust masinat peab määrima.»

Hildegard ohkas südame põhjast.

«Nemad jaksavad määrida, see on peasi,» lausus mees asjatundlikult. «Ja tead, mis mina arvan?»

«Mis?» küsis naine nii ärevalt, et laps jällegi rahutuks sai. Aga ei isa ega ema pannud seda tähele.

«Mina arvan,» hakkas mees mõõdukalt ja oma väärtust tundes, «et kui me täna lähme ja frou Kautlenbachi oma lapse vaderiks kutsume — sa tead juba, kuidas seda peab tegema — siis tema tingimata meid pidule kutsub.»

«Aga mis sa arvad, kas ta vaderiks tuleb?» küsis Hildegard uudishimulikult.

«Ma arvan, ei. Aga see pole ju nii väga tähtis.»

«Mul oleks heameel, kui ta ei tule,» ütles Hildegard. «Mis hirmus asi, kui mu laps temasse läheks! Ja lapsed lähvad ikka vaderitesse, kõik kinnitavad seda, kuulsid, ka köster ütles frou Kuuse lapse ristimisel. Niisugune äss, ja minu ilus pisitütreste temasse!»

«Sa unustad rääkimisega ära, et me minema peame — pane ennast riidesse,» käskis mees.

«Ei saa ju, sa näed, jälle juba karjub teine,» vastas naine last tähendades, kes abi nõudes kõigest jõust karjuma hakkas. «Kutsu Marii!»

Mees tõttas kööki ja karjus Mari kõrva sisse, et ta tuleks last aitama, kuid see punnis vastu, ei tahtnud tulla. Nende vali mõttevahetus kostis läbi avatud ukse magamistuppa.

«Ma ei saa tulla, lapse piim on tulel, kõrbeb põhja, ajab üle,» rääkis Mari.

«Las kõrbeda, aga laps karjub,» rääkis Hartvig.

«Härrad, seda ei või, lapse kõht on muidugi korratu, näe, rätikud kõik on rohelised.»

«Tõstke piim tulelt seniks ära,» rääkis härra.

«Ei seda või, muidugi teine hall nagu elus hall vesi, mis siis veel, kui ta soojalt muidu seisab,» seletas teenija. Ja kui härra vastuseks ainult lootusetult käsi tõstis, jätkas teenija: «Kas härrad tahavad oma hinge peale võtta, kui piim hapuks läheb ja lapse kõhu peale hakkab?»

«Tehke mis tahes,» karjus Hartvig, «aga last ei või ometi karjuda lasta — proual aega ei ole.»

Kõike seda oli Hildegard magamistoas pesu selga ajades pealt kuulanud. Ta astus uksele ja karjus vaidlejatele vahele:

«Hartvig! Jää ometi sina piima segama ja valvama!»

Nõnda saadi keerulisest küsimusest üle ja härra Hartvig Seeströhm pidi tahes või tahtmata alanduma tegevuseni, milleni ta isegi oma naist ei tahtnud alandada. Et ta aga esimest korda köögitüdruku kohuseid täitis, siis ei osanud ta keema tõusnud piimaga midagi peale hakata, mis valusa tule tõttu südilt üle kastruli ääre rühkis. Sellepärast kostis just sel silmapilgul, kus Hildegard oma sukakandmeid korraldas, köögist äkki mehe hädikisa. Nagu püssist lastult tormas proua ihupesu väel kööki ja leidis õnnetu abikaasa asjata võitlevat lusikaga südika piima vastu, mis otsaga juba palaval pliidil särises.

«Hull loom, eks sa tõsta ta tulelt ära!» karjus Hildegard ja purskas ise mehe õnnetut nagu nähes heledalt naerma.

Kahe peale kokku päästsid nad keeva piima.

Läbi saali magamistoa poole tagasi tulles — Hildegard ees, Hartvig järel — imestas mees, kui saledaks naise keha oli muutunud. Pihal, käsivartel ja teisel jalal, kus sukapael rutuga kinni panemata jäänud, oli nahk omandanud mingisuguse sinaka läbi-
paistvuse, mis andis kogu kehale alabastri õrnuse, kui ta kõrvuti asus helevalge pitsiga.

«Aga mis sa arvad, mein Hart von Vig,» (nõnda nimetas Hildegard ikka oma meest, kui ta teda iseäranis meelitada tahtis) «kas ma ei peaks Kautlenbachide piduks laskma omale uut kleiti teha, endised on juba kõik mitu korda seljas olnud,» rääkis naine, kes lapse hiljutise karjumise ja piimajandi oli juba unustanud.

«Meil on praegu rahaga pisut kitsas,» vastas mees, «peaks mõnda paremat šnitti ära ootama.»

«Armas Hart von Vig, raha peab muretsema, kui teda ei ole, sest ega ma ometi teiste hulka või närutama minna. Mis ütleks seltskond! Ka kübar on mul moodist väljas.»

«Mina arvan, kübar lase ümber vormida ja pidule pane omale must siidkleit selga, selles meeldid sa vana Kautlenbachile väga,» julges Hartvig vastata, ehk ta küll teadis, kui väga õieti naine tähelepanu oli juhtinud seltskonna arvamisele.

«Sa tahad meid ilma naeruks teha,» vastas naine põlglikult, peaaegu nutuvõru huulil. «Meeldin vana Kautlenbachile... Ega ma tema pärast sinna pidule lähe.» Ja toonil, mis kahte arvamist olla ei lase, jätkas ta: «Ei, mu kallis Hart von Vig, ma saan uue kleidi ja uue kübara või ma ei pista ninaotsagi toast välja ei täna ega homme.»

Ja nagu tahaks ta oma sõnadele suuremat mõju anda, istus ta mehe vastu seinä-äärsele toolile lapserätikute peale ega võtnud vaevaks mahalangenud sukasäärtki üles tõmmata.

Hartvig ei vastanud, ta mõtles. Ei olnud vähematki kahtlust, naisel oli õigus: ta pidi uue kleidi ja uue kübara saama, seda nõudis viisakus seltskonna vastu. Ka oli kindel, et kui ta neid mitte ei saa, siis seltskond ainukese järelduse teeb: härra Hartvig Seeströhmi asjad on halvad, tema naine närutab. Naise riided ja ehted, mehe endagi omad, on liikuv reklaam seltskonnas — see oli algtõde, milles ometi ükski parema seltskonna liige ei võinud kahelda.

«Sa oled arukas inimene,» hakkas Hildegard, ehk ta küll oma mehest peaaegu vastupidisel arvamisel oli, «aga mina ei mõista, kus see aru sul mõnikord jääb. Mustas siidkleidis! Aga ma näen selles ju kui surm välja!»

«Seda huvitavam oled, usu,» vastas mees, ehk ta küll juba mõttes oli otsustanud, et naine uue kleidi ja kübara saab; kindad pani ta omalt poolt lisaks.

«Jäta see!» karjus naine kärsitult. «Sa teed mu närviliseks.»

«Ära karju nii kõvasti, Marii kuuleb,» vaigistas mees.

«See ei kuule midagi, lase või suurestükiga,» vastas naine.

Ja tõepoolest polnud sel härraste sõnavahetusest vähematki aimu; ta kohmitses lapse kallal, otsis sellele kuiva nurka ja läks siis kööki tagasi.

«Ise pead sa seda pidu nii tähtsaks,» hakkas Hildegard jällegi, «kust sa siis korruga selle hullu mõtte peale tuled, et ma mõnes vanas kleidis pean minema. Pealegi oleks see minu esimene pidu pärast mahasaamist, kas see siis sulle midagi ei tähenda. Ma olin ju päris tubli, *ganz brav war ich.*»

Hildegard tõusis püsti ja astus mehele lähemale, nii lähedale, et see teda kätega oleks ulatanud puutuma. Nukralt mossitades lausus ta:

«Nähtavasti oled ka sina nagu kõik mehed, niipea kui naine emaks on saanud, siis on korruga kõik armastus ja luule läind, olgu või naine veel ilusam kui enne.»

«Sa oled ilus, Hilde,» lausus mees vaikselt ja vaatas naisele otsa, nagu paluks ta midagi andeks.

«Tähendab, sa oled nõus, mein Hart von Vig,» ütles naine rõõmsalt. «Ma arvasin kohe, et sina pole niisugune kui teised.»

Ja kähku tõmbas ta oma mahalangenud sukasaäre üles ning kinnitas ta kandme külge. Liigutused omandasid äkki imelise painduvuse, nii et mees päris naudinguga oma naist vaatles, kes ihupesus, mustis siidsukis ja kõrgekontsalistes kingades mööda tuba talitas. Kord juhtus ta mehest õige lähedalt mööda minema ja see tegi mingisuguse instinktiivse ebamäärase liigutuse.

«Ära puutu, sa tead,» hoiatas Hildegard ja lisas juurde: «Üks, kaks, kolm olen ma valmis.»

«Ma arvan, ka kindad on sul juba kulunud,» ütles mees.

«Õige, mu kallid, neid ei tulnud mul meeldegi. Aga omale peaksid sa küll tingimata uued saapad ja... ja püksid muretsema.» Hildegard mõtles pisut, aga tuli otsusele, et siin võib sõna «püksid» tarvitada, sest siin on püksid mehe omad.

«Seda küll,» oli mees naiselega nõus ja küsis siis: «Mis sa täna omale selga paned?»

«Eks ma siis pane musta siidkleidi, mis mu nagu surnuks teeb, kui ma nõnda vana Kautlenbächile, sellele naistejäägrile, nii hirmus meeldin. Las ta, vaeseke, vahib õige ja nilpsab keelt.»

«Jah, eks ole, seda on täna tarvis,» ütles mees rahuldunult.

Hildegard oleks tõepoolest varsti riidesse saanud, kui mitte laps ennast jälle poleks liigutama hakanud ja nõnda ema rahu rikknud, mis keelas süvenemast tualeti peensustesse.

«Hakka aga sina jällegi,» ütles Hildegard last tähendades, ja kui väike vähkreja viimaks lausa karjumisega lõpetas, lausus isa pahaselt:

«Leidis paraja aja.»

Kunagi varem polnud osanud Hartvig Seeströhm uskuda, et laps nii palju tüli võiks teha. Küll oli ta ettevaatusabinõuna Hildegardil ära keelanud oma rinnaga teda toita, aga ikkagi ei saanud temast silmapilkugi rahu. Tema jaoks hoidja majja võtta —

see lõbu läheks liig palju maksma, ise aga tema karjas seista — siis pole öö ega päeva magu, oled nagu käsist ja jalust seotud.

Hildegard tahtis enda ehtimise jätta ja lapsele appi tõtata.

«Ta pole täitsa terve, sellepärast on ta nii rahutu,» ütles ta enda kui ka lapse vabanduseks.

«Ära hakka nüüd sina temaga jändama, katsu et sa riidesse saad,» rääkis mees kärsitult.

«Siis mine kutsu teenija,» vastas naine, «haiget last ei või ometi karjuda lasta.»

Mees läks Marit kutsuma, kuid sel olid parajasti käised küünarnukkideni üles kääritud ja käed seebised: ta pesi lapsele rätikuid.

«Laps karjub, tulge aidake teda,» ütles Hartvig.

«Härrased näevad ju isegi, et ma otseti pesupalis olen, kust ma siis oma märja kätega saan tulla.»

«Jätke oma pesemine, seda võite pärast teha, kuivatage käed ära ja tulge.»

«Millal ma neid rätikuid ikka pesen, kibedasti läheb teisi tarvis, kõik on mustad, pole lapsele enam midagi alla panna, sellepärast ta karjubki, otsi ja otsi, aga enam kuiva nurka ei leia.»

«See pole teie asi,» kärgatas Hartvig, «kas on kuivi rätikuid või pole, kui mina käsin, siis peate tulema.»

«Mis ma sinna tulen, kui mul talle midagi kuiva pole alla panna,» ajas teenija vastu.

«Ma ütlen veel kord: tulge silmapilk, või...» karjus majahärra ähvardavalt.

«Mina ei saa ju niikuinii lapsega midagi peale hakata, ma ei kuule tema karjumist,» rääkis teenija. «Ja mina ei jõua kõike tööd ära teha: turul käia, köögis toimetada, last hoida ja veel tema pesu pesta. Härrad peaksid omale lapsehoidja võtma, kes kuuleb.»

«Kui te mitte silmapilk ei tule, siis võite omale tänapäev uut peremeest otsida,» karjus Hartvig, kel kannatus katkes.

«Mina ei jaksa ju kõike,» hakkas teenija nutusel häälel.

«Ma panen teile kaksümmend viis marka juurde,» karjus majahärra ikka veel vihaselt.

See mõjus. Mari jättis rätikute pesemise, loputas käed, kuivatas ja paistis neid pliidiraual, võttis siis kusagilt mingisuguse puhta rätiku ja tõttas magamistuppa last aitama.

«Ühe tegin tummaks kahekümne viie margaga,» ütles Hartvig teenija järel magamistuppa astudes, «aga kui mõni ometi teaks, millega seda teist võiks ära osta, et ta karjumise jätaks.»

«Küll selle eest muretseb Marii, tema käes on lutu ja kuiv nurk,» vastas Hildegard poolnaljatades, vähe aja pärast aga tõsisemalt juurde lisades:

«Peaks õige korraks tohtri tooma, näe, kõht ei pea teisel enam sugugi kinni.»

«Mis see tohter siin aitab,» vastas Hartvig. «Ütleb kõigepealt: ärge andke lapsele kõrbenud piima. Aga selleks ei taha ma tööpooldest mõndakümmend marka välja visata. Pea meeles, me peame kokku hoidma.»

«Paljuke nüüd tema, väetike, on kulutanud, võiks korragi talle tohtri tuua, ehk on midagi tõsisemat.»

«Tõsisemat... Kust ta seda tõsisemat võttis! Ei, asjata ei taha ma raha pillata, mahasaamine läks muidugi palju maksma.»

«Aga oleks kliinikusse läinud või kui tohter oleks tulnud, siis oleks veel rohkem maksnud.»

«Muidugi oleks maksnud, tohter maksab ikka rohkem, sellepärast peabki katsuma ilma temata läbi ajada. Küll kõht saab isegi terveks, mis tal siis ikka on, me mõlemad terved inimesed. Varrud seisavad muidugi alles ees, kui frou Kautlenbach peaks vaderiks tulema, siis ei või me ometi närutama hakata. Täna rekendasin kontoris järele, me peaksime vähemalt viis-kuuskümend inimest kutsuma, mõtle, mis see maksma läheb.»

«Kui katsumise vähemaga läbi ajada, ärme kutsume nii palju.»

«See ei lähe, usu, armas Hilde, see ei lähe tõesti mitte. Oma lapsele peame tingimata seisusekohased varrud tegema, olgu muuga kuidas tahes. Ma mõtlesin oma endise ülemuse kapten Soomägi kutsuda.»

«Kas ta tuleb?» küsis Hildegard kahtlevalt.

«Nüüd hull! Muidugi tuleb, tuleb hea meelega, vaene mehike teine nagu ennegi...»

Hartvig mõtles oma endisest ülemusest pikemalt seletada, kuid naine rääkis vahele:

«Mis sa sellest arvad, kui ma mässiksin lapse riiete sisse ja läheksin tohtri juurde koju, nõnda oleks halvem... Marii võiks kaasa tulla, tema hoiaks last,» lisas Hildegard natukese aja pärast juurde.

«Seda ei tohi sa milgil teel teha,» vastas mees niisugusel toonil, nagu oleks teda isiklikult haavatud. «Mõtle ometi, mis ütlesid Kautlenbachid, mis ütles terve seltskond, kui sa, laps süles, tohtri juurde läheksid.»

«Laps oleks Marii süles,» seletas Hildegard.

«See on ükskõik, olgu laps sinu enda või teenija süles. Ega see ole, et sa aga lähed! Sa pead tohtri ukse taga vahtima, korda ootama nagu suhkru- või soolasabas. Ütle nüüd ise: läheksid sa uulitsale suhkru- või soolasabasse? Võtaksid sa piimaämbri kätte? Minu naine ei pea ühegi inimese ukse taga santima või kerjama, ehk olgu see inimene vana jumal ise, liiategi veel mitte lapsega.»

«Õige ta ju on,» oli naine nõus, «parem laseme tohtri koju tulla, kui ilmatu palju ta visiidi eest ikka võtab.»

«Vähe või palju,» vastas mees, «aga mina ei anna jumalamuidu pennigi välja.»

«See pole ju jumalamuidu, las ta tuleb üksainus kordki.»

«Tohtrid ei tule kunagi üksainus kord,» vastas mees. «Niipea kui kord nad oma uksest sisse lased, siis hakkavad käima, käivad igavesti, muudkui maksa ja maksa.»

Sellega oli ka Hildegard nõus, aga just seda ta tahtiski, sellest ta unistaski, et tohter igavesti käiks — et neil oleks oma majatohter nagu Kautlenbachidelgi. Tema isegi tahaks mõnikord asjatundjaga nõu pidada ühe või teise küsimuse üle, millest mehega pole sünnis rääkida või millest mees rääkida ei armasta, aga nüüd pole tal ühtegi usaldusväärset inimest.

«Aga ma olen tänini ju küll vähega läbi ajanud,» seletas Hildegard mehe väitele vastu; õigem — sellest mööda, «sest mõtle ometi, peaaegu ainustki hilpu pole ma temale ostnud. Särgid, sukad, tanud, mähkmed, vööd, isegi tekid ja madratsid — kõik

olen ma tuttavate käest toonud, kokku korjanud, tükk siit, teine sealt. Selle tasuks võiks ju küll tohter tulla.»

«Seda oled sa nähtavasti ära unustanud, mitu kleiti sa iseomale raskuse ajal tegid? Kus need nüüd on? Mis neist saab? Ripuvad nagu otsas ja koitavad, kuni teine laps tuleb. Aga ikka veel vähega läbi ajanud.»

«Ei mina teist last enam taha, aitas sellest ühestki,» vastas Hildegard.

«Muidugi aitab,» oli ka mees nõus, «aga siis pole su raskus sugugi vähe maksma läinud.»

Hildegard tegi, nagu ei paneks ta mehe sõnu tähelegi. Raskuseaegsete riiete meeldetuletamine oli talle pisut piinlik, sest ka raskusest oli ta tahtnud teha omataolise edvistusabinõu, nagu ta arsti kutsumistki peaasjalikult edvistamise vaatepunktilt hindas. Heas seltskonnas pole viisakas, kui laps on nii terve, et ta arstita läbi saab. Kõik suursugune ja peenike, peaasi peenike, peab olema sedavõrd nõrk, et ta ainult kunstlikkude abinõude varal hingitseb. Ainult mustlased ja maamatsid kasvavad tohtrita ja tohterdamiseta. Pealegi, tervest lapsest saab nii vähe viisakat seltskondlikku jutuainet, mis võib piinliku seisukorra luua, kui kõigil on oma lastest nii palju huvitavat rääkida.

«Ma olen valmis,» hakkas Hildegard teist juttu tehes, nagu poleks ta arsti kutsumise üle mehega kunagi mõtteid vahetanud, «aga ma arvan, enne visiiti peaks laskma manikööri teha.»

«Seda muidugi,» vastas mees, «ilma selleta on võimatu, sest sa oled ju hulga aega kodus olnud, lapsega jännanud ja üht kui teist liigutanud... manikööri tingimata.»

«Jääge nüüd lapse juurde,» pööras Hildegard teenija poole, kes last süles õõtsutas. «Meie peame pisut välja minema.»

«Siis jääb kõik muu tegemata,» vastas teenija. «Lapserätikud tahaks välja väänata, need on köögis palis, pole enam midagi alla panna.»

«Ega laps ometi ühtepuhku karju,» ütles majahärra teenijale nii valjult, et laps jällegi liigutama hakkas.

«Räägi tasem,» manitses Hildegard meest, kuna ta teenijale südame peale pani: «Ärge teda üksipäini siia jätke, ta võib enese surnuks karjuda, te ei kuule ju.»

«Ooh, kus ma teda nüüd üksinda võin jätta, ei seda tohi, küll ma olen ta juures,» vastas Mari.

«Kui frou Margit, frou Kahn, frou Sahr või freln Heide siia juhtuvad tulema, siis ütelge neile, et ma väga, väga lasen neid paluda natukenegi lapse juurde jääda, ma ise tulen kohe,» õpetas majaproua teenijat, juurde lisades: «Siis võite lapserätikud köögis välja väänata ja kuivama riputada, ööseks oleks võtta.»

Härrased läksid. Aga kas edvistamise või tõsise tundmuse ajal, mõni seda teab, ometi lippas proua veel esikust magamistuppa tagasi, kummardas teenija kõrva äärde ja ütles:

«Ärge teda kööki viige, sealt tuleb uksest külma. Ja kui ta liigutama hakkab, pange talle siis ikka kuiv nurk alla.»

Hildegard ütles ja kadus, nagu ta tulnud.

Niipea kui teenija tundis, et õhk puhas, läks ta lapsega jalamaid kööki, andis lapsele keedetud piima ja asetaski ta siis oma padjale magama. Ise hakkas ta kärmesti rätikuid palist välja väänama ja pliidi kohale nõõridele kuivama laotama. Tegi prae-

ahju uksegi lahti, kust kuiva palavust viskas, nii et rätikud nõöridel aina hilpnesisid. Vahetevahel heitis ta pilgu lapse poole, kas see vahest liigutama ei hakka, ja kui ta midagi kahtlast märkas, läks ta lähemalt vaatama, aset kohendama, endamisi pomisesedes:

«Maga aga maga! Kui sa suureks saad, küll sa lähed siis ka võõrusele, lähed ühes mehega, pikaga, ilusaga. Nüüd aga maga, ma panen su rätikud kuivama, ööseks on siis võtta.»

1921

ITAALIA-REIS

Nad pidasid mesinädalaid, õigemini ainult mesipäevi ja mesitunde, sest rohkemaks puudus aeg. Mees teenis kusagil ametiasutuses ja tegi peale lõunat mingisugust lisatööd; naine oli algkoolis õpetajaks, parandas õhtuti kodus vihke või andis eratunde palgalisaks. Vähi­magi vaba silmapilgu püüdsid nad kasutada enesearendamiseks, olgu lugedes või kusagil loengul käies. Isegi teatrisse ja kontsertidele mindi mitte lõbutsemiseks, vaid nagu tõsisemaks eluliseks otstarbeks.

Selle kõige leidsid nad enesestmõistetavana, sest nad olid vae­sed kui kirikurotid: neil polnud õiget kehakatet ega õiget korteritki, selle sisustusest või muust suuremast rääkimata. Neil oli ainult üks hea asi — usk oma õnnetähte, usk, mis muutis ole­matud asjad nagu olevaiks ja reaalseiks. Nõnda elasid ja töötasid nad, nagu olekski juba kõik saavutatud, mida nad nii väga himus­tasid: mugav kodu oma pisikeste olengutega ja sõpruskonnaga.

Muidugi, peale selle olid neil veel omad unistused, aga need seisid juba nagu sealpool õnnetähte, väljaspool nende usu piire. Need pidid algama alles siis, kui õnnetäht saavutatud ja kui usk andnud juba kõik, mis elus hädavajalik. Alles siis pidi algama unelm, alles siis pidi ta saama päris elavaks, nii et näed teda kas või tänaval ühes kuuvalgega kõndimas, siidsukad ja lakk­kingad jalas.

Oma suurima unistuse leidsid nad kahekesi paar päeva pärast abiellumist. Siis armastasid nad alles käealt kinni hoides kõndida, teineteise kehasoojust tunda, häält kuulda ja vahetevahel vastas­tikku silmi vaadata. Mõlemil oli nõnda nii imeliselt hea, sest mehe pilgus virvendas alles himu, kuna naise palgeile tõusis häbipuna, tõusis juba täie teadmise ja taibuga, kui ütle­mata hea on nõnda mehe pilgu ees punastuda.

Nad liikusid ühe vaateakna tagant teise, et silmitseda välja­pandud asju, lugeda nende hindu ja imetella kalleid ehteid, mis ajasid naise ihule soojad värinad. Nõnda sattusid nad reisibüroo akna alla, kus hakkasid silma mitmesugused liikumisvahendid — aurikud, autod, raudteerongid, lennumasinad, — millega pidi olema nii mõnus, kiire ja veetlev sõita.

Nii ja nii mitme päeva või tunniga Berliini, Pariisi, Londoni, Rooma ja mõni teab kuhu ilma otsa veel.

«Kas mäletad meie esimest juhuslikku reisi?» küsis mees.

«Mäletan,» vastas naine, «mäletan isegi seda, mis tol korral rääkisime.»

«Ja mõtle ometi, kui imelik: kellegi teisega pole ma kunagi midagi selletaolist rääkinud ei enne ega pärast. Mul pole see teistega lihtsalt pähe tulnud. Reisima minna, liiatigi veel kuhugi Pariisi või Rooma, sellest ei võinud ju juttugi olla. Selleks puu-

dus raha ja kõik muud eeldused. Minu kõige pikem teekond võiks olla ikka kas Kuressaarde või Narva-Jõesuhu. Needki paigad olid häbemata kaugel. Aga niipea kui ma sind seal vagunis akna all nägin, mõtlesin kohe: mis oleks, kui sõidaksin praegu Itaaliasse? Väsiksin ära, jääksin suikuma, aga ärgates näeksin jällegi sind seal akna all. Sa sõidad kaasa, nagu oleksime kokku leppinud üheskoos sõita. Sõidame ja sõidame ning kui pilgud juhuslikult vastamisi satuvad, siis naeratame nagu vanad tuttavad.»

«Nagu vanad tuttavad,» kordas naine. «Just nii. Algusest saadik olime kohe nagu vanad tuttavad. Ning kui lõpuks teineteiselt küsime, kuhu sõidame, siis vastame naerdes: Rooma. Aga ehk peatume Veneetsias? küsib üks. Hea küll, — vastab teine. Ja siis määrame kohtamispaigaks doodžide palee piinakambrid. Järgmine kokkusaamine püha Markuse platsil tuvide keskel. Olgu, rõõmutsesime mõlemad. Ja nõnda sõitsime Narva-Jõesuhu palavale liivale. Lendlesid meripääsukesed, karjusid kajakad, aga meie unistasime Markuse platsist ja tuvidest, just tuvidest.»

«See on minu ilusaim reis, see meie esimene Itaalia-reis. Aga vaata seda aurikut, kui kõrge ja tore! Oleks ometi võimalik siin jääs ja lumes talle peale istuda ja mitte enne ennast liigutada, kui näeme rannal värsket haljust ning õisi, palju õisi. Päike ja õied! Lõhnad!»

«Jah, kui ometi seda võiks! Heameelega oleksin selle eest kas või nädal otsa vahetpidamata merehaige. Kui võiks oma toa ukse kogu tema loguga lukku keerata ja võtme kas või lähemale pilveservale visata või esimesele kerjajale tänavanurgal pihku pista, nimetada uulitsat, maja- ning korterinumbrit ja öelda: kõik, mis sealt leiad, võta omale, võta ja tarvita ise või jaga teistele, tee mis süda kutsub, sest meie sõidame Itaaliasse, sõidame sinna, kus on soe ja roheline, kus puud ja põõsad õitsevad. Meil pole nüüd enam midagi vaja, mitte midagi, me ainult sõidame. Head päeva, head päeva, armas kerjus!»

«Aga mis siis, kui võtaksime seda tõsiselt?» lausus mees äkki kainemas toonis.

«Võtame!» hüüdis naine, ihuliikmeis püha elevusvärinaga, mida tundis meeski läbi riiete.

«Tehtud!» kinnitas mees. «Siinsamas reisibüroo akna all töötame vastastikku pühalikult, enne mitte rahulduda ega puhata, kuni oleme kahekesi korjanud nii palju raha, et võime sõita doodžide paleesse ja püha Markuse platsile, tunnistajateks need aurikud, lennukid, raudteerongid ja autod. Oma esimesel juhuslikul koosreisel heitsime nalja, nüüd aga räägime kibedat tõtt, räägime seda kõigi pühimate nimel.»

«Jätame korteri võtmata, elame ses ainsas toas edasi, jätame mööbli ja serviisid ostmata, isegi samade riiete ja jalanõudegagi võib edasi ajada. Unustame teatri, kino, kontserdid, kõik lõbusused ja maistused ning elame ainult oma reisile,» jätkas naine nagu meeski pühalikult.

«Igavesti ja aamen!» lõpetas mees.

Sellele järgnes lühike sõnatus, nagu tumm õndsuse maitsmine kujutluses. Siis küsis naine:

«Aga kui kaua me nõnda peame elama, et eesmärgile jõuda?» Mees mõtles pisut, veeretask peas mingisuguseid arvuseid ja hindu ning vastas siis:

«Aastat kolm-neli, mitte enam.»

«Mitte ennem?» päris naine.

«Vististi mitte.»

«Kui pikk aeg!» venitas naine murelikult.

«Pikk?» imestas mees vastu. «Mõni pikk nüüd! Mis on kolm-neli aastat. Praegu olen mina kakskümmend kuus, sina kakskümmend üks, siis — mina kolmkümmend, sina ainult kakskümmend viis. Sootuks noored alles, elu paremad päevad.»

«Aga kui...» tahtis naine öelda, aga jättis ütlemata.

«Mis aga kui?» küsis mees.

«Aga kui midagi juhtub?»

«Näiteks? Sõda, haigused, surm?»

«Mitte,» vastas naine hellalt.

«Mis siis?» päris mees.

«Minuga,» lausus naine.

«Mis võiks sinuga juhtuda?»

«Küll oled sa rumal,» naeris naine nüüd, ja endal oli nii imeliselt hea, et tal praegu nii rumal mees, kes asjast aru ei saa. «Lapsed,» sosistas ta siis, ja mees tundis tema palavat hingust oma palgel.

Mees jäi äkki tummaks: tõepoolest pidi ta olema rumal, et ta ei tulnud sellele lihtsale mõttele.

Ja sõnatult kõndisid nad eredalt valgustatud tänaval, askeldades igaüks oma mõtetega.

Kadusid aastad, pikad, rasked aastad.

Mees ja naine ei käi juba ammu enam üheskoos jalutamas ega vaateaknaid imetlemas. Ajuti näib neile, nagu poleks nad seda kunagi teinud. Mälestus sellest polegi tõeline mälestus, vaid ainult tume unenägu. Mehel on piht tugevasti vimma vajunud ja teda näeb vaevalt muul ajal, kui aga tööle minnes ja töölt tulles, sest tema elu polegi muud kui aga aina töö ja töö. Näib, nagu ei aimakski ta, et on olemas veel mingisugune teine elu. Muretseda, millega toita ja katta iseend ning oma lapsi ja nende kõhna, väsinud ema — see on kogu elu ülesanne.

Mees mäletab nii selgesti, et see oli ainult mõni kuu peale reisibüroo akna all seismist ja pühalikku töötust, kui naine talle mingisuguse saladuse kõrva sosistas, mille kohta tema siis nukralt naeratades tähendas:

«Meie esimene Itaalia-reis.»

Ka naine naeratas neid sõnu kuuldes, aga see oli viimne kord, kus nad oma töötust veel meelde tuletasid. Töötus taganes kuhugi teadvusläve taha ja hingitses seal mingisuguse ähmase udukujuna.

Elu aga astus paratamatut rada. Tuli teine, tuli kolmas ja neljas laps. Neid oleks vististi rohkemgi tulnud, kui mitte haigused poleks teele takistuseks astunud, nii et naine sai pisut hinge tagasi tõmmata: vireles ja kasvatas neid, keda juba ilmale kandnud.

Nagu olnud, nõnda jäigi mõlemil algusest saadik ainukeseks usutavaks ja reaalseks mõtteks: kuis saada korter, kuis mööbel, kuis hädatarvilikud riistad ning kõik muu vajalik kribu-krabu, kui on oodata lapsi. Pidi igat marka, igat penni lugema, pidi iga asja, iga riidehilbu hinda kaaluma, kas osta või mitte. Kadusid

lastepere kasvades kontserdid, langes unustusse teater, ainult kinno sai veel mõnikord, kui mindi hästi kaugele linnaserva. Teatri aset täitis mõni riidehulp või kooliraamat, kontserdi aset mõni mürategev mängukann.

Nõnda järgnes üks hall aasta teisele. Polnud enam ainustki suurt ega ülevat mõtet, polnud enam ühtki ülevat tundmust ega ukutatavat unistust, mis oleks kiskunud kaugele — kaugemale oma kitsast kodust, eemale oma igapäevasest murest ja askeldusest.

«Millal saame küll lapsed suureks!» ohkas vahetevahel ema.

«Jah, millal hakkaksid kaela kandma, ise ennast toitma, siis saaks ehk pisut hinge tagasi tõmmata,» lausus isa.

Lõpuks ometi saabus silmapilk, kus viimane laps, tütar, oli veel ainuüksi kodus vanemate rõõmuks-mureks. Ka tema oleks pidanud juba teenistust otsima, aga ema eestkostmise tõttu lubati tal veel üheks aastaks koju jääda.

«Tema ju meie viimane,» lausus ema isale, «ega meil enam peale tulemas ole, las ta saab ometi pisutki häid päevi, mäletab pärast, et tal olnud isa ja ema. Teised läksid muidugi kohe võõra käsutada.»

Nõnda jäigi nende viimane ihuvõsu koju tõllerdama — liikmeis lennuliigutused, sõnad kui liblikad, naer kui kelluke, silmad kui sädelevad tähed taevas.

«Ta on sinusse, ta on kõige enam sinusse endasse,» lausus mees mõnikord naisele, oma nooremast last mõeldes.

«Ta on päris mina ise, seesama helepala,» vastas naine.

Aga ei kestnud aastatki, kui leidus mees, kes tahtis, et kerge-meelse tütarlapse silmad säraksid ikka tema toas, naerukelluke heliseks tema kõrvus, sõnaliblikad lendleksid tema ümber ja et ta tunneks enda läheduses liikmeid, mis aina tantsiks, aina oleksid valmis nagu lendu tõusma.

Vaene oli mees nagu tütarlapski, aga ometi tekkis nende vahel armastus, tekib võib-olla just vaesuse pärast, sest nende elu oleks muidu olnud liig kurb. Armastus oli nende ainuke varandus, nende ainuke lohutus, kui nad õhtul kõrvuti mööda valgustatud linnatänavaid kõndisid ja unistasid kõigest sellest, millest elu neid ilma jätnud: unistasid rikkusest, toredusest, ehteasjust, lõbustustest, maitsvatest roogadest. Õhtu õhtu kõrval võisid nad üheskoos kõndida ja oma unistustest rääkida, ning nende kujutlusil ja sõnadel polnud lõppu.

Aga veel kunagi polnud nad tulnud mõttele reisida, sõita kuhugi kaugele, kus on uued inimesed ja olud, uued tuuled ja päikene, uued linnud ja lilled, mäed ja orud, saared sinises meres, tähed suveöö mustas taevas.

Kuid kord sattusid nad reisibüroo suure akna alla, mis täidetud igasuguste kavade ja kaartidega, suurte ja toredate aurikutega, raudteerongidega, autodega ja lennukitega vaatlemiseks ja järeleaarvamiseks, mis maksab ja kui palju nõuab aega sõit Berliini, Pariisi, Helveetsiasse, Rooma, Napolisse jne.

Kaua vaatlesid ja lugesid nad, süvenesid reisikavadesse ja reisihindadesse. Viimaks ohkas tütarlaps:

«Kui ometi võiks sõita, kui võiks istuda laevale või rongile ja minna!»

«Aga ehk võib, kui kindlasti tahab,» vastas mees.

«Kuidas?» küsis tütarlaps.

«Korjame raha,» vastas mees. «Sina hakkad kah teenima, teenime mõlemad.»

«Millal sest tuleb!» ohkas tütarlaps. «Enne oleme vanad.»

«See ei võta kuigi palju aega,» julgustas mees. «Sina jääd endiselt vanemate juurde, mina elan tädi kõrval, nõnda pole meil korteritki vaja. Otsime ka peale lõunat omale tööd, töötame kõigest jõust, ainustki penni ei anna asjata välja, raha viime panka hoiule...»

«Aga meie pulmad?» küsis tütarlaps.

«Need peame muidugi seniks edasi lükkama.»

«Kui kauaks?» päris tütarlaps.

«Noh, ütleme nõnda,» jätkas mees oma seletust: «sina hakkad saama viis tuhat kuus, esiotsa pole rohkem loota. Mina saan praegu seitse, tuleval aastal pannakse ehk pisut juurde. Kui pealelõunast tööd ka leiame — ja me leiame, kindlasti —, siis võime iga kuu kahe peale vähemalt viis tuhat seisma panna. Aastas saame seega kuuskümmend tuhat, kolmes — sada kaheksakümmend, ühes protsentidega ümmarguselt kakssada tuhat ning sellega võime vististi kas või Itaaliaski ära käia.»

«Isegi Itaalias?!» hüüdis tütarlaps.

«Isegi seal,» vastas mees.

«Hakkame korjama!» hüüdis tütarlaps ja haaras mehel käest kinni.

«Hakkame!» vastas see tütarlapse kätt surudes.

«Ainult pulmad,» lausus tütarlaps natukese aja pärast, «ema ei taha, et me nad edasi lükkaksime.»

«Noh, siis peame pulmad ära, aga elame nagu siinamaalegi — korterit ei võta, mööblit ei osta, uusi riideid ei muretse — elame kui pruut ja peigmees.»

«Elame!» hüüdis tütarlaps vaimustuses.

Just sel silmapilgul ilmusid nurga tagant eit ja taat. Nad olid juba oma lapsed suureks kasvatanud ja need olid peale ühe kodupesast juba kõik välja lennanud. Mees ja naine olid jällegi üksinda, nagu paljude aastate eest. Nüüd oli neil jällegi aega mõnikord üheskoos linnatänavavale jalutama minna ja toredaid vaateaknaid imetleda. Täna oleksid nad vististi reisibüroo akna allagi astunud, kuid õigel ajal märkas mees seal seisvaid noori. Ja ilma et ta eidele sõnagi oleks lausunud, vedas ta selle kõrvaluulitsasse, nagu põgeneks ta mingi kurja nägemuse eest.

«Mis sa must nõnda rebid?» küsis eit peaaegu pahandudes.

«Noored olid seal,» vastas mees.

«Kelle noored?»

«Meie omad muidugi.»

«Mis siis sest?»

«Nad seisid reisibüroo akna all, hoidsid teineteise käest kinni,» vastas mees.

Sellest oli eidele küll. Enam ei küsinud ta midagi. Samuti polnud ka taadil enam põhjust rääkimiseks. Vaikselt ja nukralt kõndisid nad kodu poole ja raskus südames hakkas nagu alles siis pisut järele andma, kui võis jalad pista pehmetesse tuhvlitesse ning vimma vajunud selja toetada vastu sooja ahju.

KITTY TAHAB SUUREKS SAADA

Proua Vintrikul oli harjumus üksinda kõnelda. See oli kestnud nõnda juba paar aastat, nimelt sest saadik, kui ta mees suri pärast viisipäraselt pühitsetud hõbepulmi. Õieti öelda, proua Vintrik oli kogu eluaeg üksinda kõnelnud, sest tema õnnis abikaasa oli pooldanud ütlust: rääkimine hõbe, vaikimine kuld. Nõnda valitses perekonnas täielik tööjaotus — üks aina rääkis, teisel polnud muud kui kuulas. Sellest tööjaotuse põhimõttest ei saanud proua Vintrik peale mehe surma enam kinni pidada ja pidi mõlemad kohustused iseendale koondama: pidi rääkima ja pidi ka kuulama, ehk olgu siis, et ta pani kuulama loomad ja isegi elutud asjad. Seda viimast hakkas ta kord-korralt ikka sagedamini tegema, sest kaua sa ise oma kõnet ikka kuulad.

Inimesed lähevad proua Vintriku toauksest mööda ja kuulevad, kuidas ta kellegagi kõneleb, ja nad on huvitatud, kes seal küll võiks olla. Aga pärast nad saavad teada, et proua Vintrik kõneles oma sukkade, prillide, kingade või keedupotiga, mis poetab pudrusse glasuuritükke. Ta esitab neile isegi küsimusi, nagu oleksid nad vastamisvõimelised olendid. Ta teeb neile etteheiteid ja kaitseb neid ise siinsamas. «Mis pime sa sest glasuurist nõnda poetad?» pärrib ta keedupotilt ja vastab ise: «Nüüd pole enam endine aeg, nüüd pudenevad kõigi pottide glasuurid.» Või ta ütleb oma sukasäärele: «Sa oled nagu igavene lira, et sul ka häbi ei hakka iseenda ja teiste ees,» ning vastab kohe: «Nüüd on ilmas kõik nagu igavene lira ja ühelgi pole enam kellegi ees häbi.» Need sõnad panevad proua Vintriku enda sügavast südamest ohkama. «Jajah,» lausub ta, «kui minu õnnis mees alles elas, siis oli ilmas kõik teisiti, siis veel ei juletud, siis oli häbi. Ühes meestega kaob ilmast kõik, ka häbi.» Nõnda arvas proua Vintrik oma sukasääre silmi üles võttes.

Et proua Vintrik nõnda iseendaga, loomadega ja asjadega kõneleb, seda teadsid majas kõik, aga samuti nad teadsid, et harilikult ta kõneleb ikka tasakesi, niiöelda endamisi, sest kellegi pole ju vaja teada, mis tal ütlemist iseendale, kassile või mõnele tuule. Aga ühel päeval kuulsid äkki kõik, et proua Vintrik kõneleb hoovil valjusti, nagu oleks tema kaaskõneleja mõni poolkuulmatu, kui mitte üsna kurt. Sellepärast tõttasid kõik kas akendele või ustele vaatama, kellega küll proua Vintrik kõneleb nii hirmus valjusti, et see kostab otseteed karjumisena. Oma üllatuseks nägid kõik, et proua Vintrik seisab ihuükski keset hoovi, ainult must kollaste silmadega kass istub prügikasti kaanel ja vahib alla solgitünni poole, mis seisab prügikasti kõrval, ning metalliläikega hall tui kõnnib kiviprügitusel. Nüüd mõistsid kõik, et peab midagi erakorralist lahti olema, kui proua Vintrik ajab halli tuiga ja musta kassiga nii valjusti juttu. Sellepärast tulid kõik välja vaa-

tama: tuli kojanoorik, kes tahtis, et teda hüütaks maadamiks, kuigi tal olid kõik hambad suus ja puudusid alles lapsed; tuli pesunaine, kes oli juba ammust ajast maadami au sees; tuli keldrikorteris asuva kingsepa naine, must põll ees, sest ta aitas oma mehel vanu kingi parandada; tuli lukussepa poiss oma «värkstoast», tuli isegi paar võhivõõrast hooviväravast, sest kõik tahtsid teada, mis seal on, kus nõnda karjutakse. Aga isegi siis, kui kõik seisid juba ümber proua Vintriku, ei näinud ükski midagi muud, kui aga kõndivat tuid maas ja istuvat musta kassi prügikasti kaanel.

«Mis on, armas proua Vintrik?» küsis kojanoorik viimaks nõutult.

«Heldene aeg, eks te siis ise ei näe!» hüüdis proua Vintrik vastu. «Kus te silmad on? Mina, vananimene, näen kohe, aga teie olete nagu pimedusega löödud. Kui härra Vintrik alles elas,» (peale surma nimetas proua Vintrik oma meest ainult härra Vintrikuks) «siis ei sündinud siin majas kunagi niisukseid asju, mitte kunagi, sest teda austati; temast peeti lugu. Aga sest saadik, kus tema suri, tuleb üks asi teise järele: esteks see kange torm, mis purustas katuse, kui minu pesu oli üleval, siis see koer, kes jäi meie värava ees auto alla, mineval kevadel see hobune, kes kukkus enda libedaga vigaseks, suvel jooanud korstnapühkija seal korstna otsas ja nüüd see...»

«Millest te ometi räägite, proua Vintrik?» päriti mitmelt poolt korraga.

«Kui kutsun politsei, küll te siis näete, millest ma räägin,» vastas proua Vintrik otse pisaratega kurgus. «Kus on nüüd loomakaitseelts? Kus on kõik need, kes ütlevad, et nemad armastavad loomi? Kus on nende kõikide silmad?...»

Proua Vintrik oleks veel kaua selles toonis karjunud, kui mitte lukussepa poiss poleks äkki suure häälega naerma pahvatanud, ise rääkides:

«Vaadake ometi, tuil pole ju saba! Tui saba on läind! Tõmp-saba! Tiivad on ka lõigatud! Nüüd ta ei saa lennata, võib kinni võtta.»

Ja ilma pikemata poiss jooksis tuid püüdma, kes põgenedes tema eest katsus lendu tõusta, aga kukkus kuidagi saamatult tagasi maha.

«Lase õnnetu loom olla!» karjus proua Vintrik ja tõttas poissi takistama, et ta ei saaks tuid kätte. «Ta peab nüüd niikuinii surema. Peab nälgä surema! Sina ise oledki see loomapiinaja! Sind peab politsei kätte andma!»

Poiss jättis tui püüdmise ja hakkas proua Vintrikule vastu vaidlema, kinnitades, tema nägevat seda tõmpsabaga tuid praegu esimest korda. Nende kahe vaidlusest selgus lõpuks kõigile, miks proua Vintrik oli esiteks ihuüksi hoovil seistes nii valjusti karjunud: keegi oli lõiganud tuil saba ja tiivad, kes just, seda ei teadnud ükski öelda. See oli proua Vintriku arvates kõige julmem tegu, mille tunnistajaks tema olnud kogu eluajal. Küll püüdis kingsepa naine seletada, et tuile kasvab varsti uus saba ja uued tiivad ning siis võib ta lennata nagu muistegi, aga see ei suutnud proua Vintrikku põrmugi rahustada. Tema kadunud mees, s. t. härra Vintrik oli olnud kõige õiglasem ja õrnatundelisem inimene maailmas ja sellepärast arvas proua Vintrik, et tema peab nüüd

paljast pühast kohusetundest astuma neis voorustes oma õndsas mehe asemele. Inimese kaitseks on ilmas igasugused asutused ja abinõud, tema päästmiseks on kõiksugu riistapuid. Ja kui ei aita ükski asutus, abinõu ega riistapuu, siis on veel olemas armas jumal ja tema poeg Jeesus Kristus: üks neist hoiab ja valvab, teine päästab ja lunastab. Aga loomal, vaesel kassil prügikasti kaanel ja lõigatud sabaga tuil pole kedagi, kes tema eest hoolitseks, kui seda ei tee inimene. Selleks inimeseks oli kord härra Vintrik, aga kuna tema on nüüd surnud, siis katsub proua Vintrik seda teha, mida härra Vintrik enam teha ei saa.

Nõnda seletas proua Vintrik oma eluülesandeid suure häälega ja oleks seda teinud jumal teab kui kaua ja põhjalikult, kui poleks ilmunud lukussepa kuue-seitsmene tütar Kitty, kes ütles ilma pikema sissejuhatuseeta asjatundlikult:

«Tui ei saa lennata, kui lõikad tal saba ja tiivad ära, nüüd ma tean seda.»

«Kust sina seda tead?» küsis proua Vintrik kohe uurija agarusega.

«Vaadake seda tuid,» ütles Kitty, «ma lõikasin tal saba ja tiivad ära ja nüüd ta enam ei lenda.» Kui leidub kusagil inimesi, kes ei usu elava sõna mõjusse, siis oleksid pidanud need praegu siin olema, et muuta oma arvamust jalamaid ja igaveseks — nii väga rabsid Kitty sõnad kõiki. Kõige enam oli muidugi rabatud proua Vintrik. Ta kargas pantrina lapse kallale, raputas teda kõigest jõust, nagu oleks ta valmis teda kas või lõhki kiskuma. Kui laps ära hirmus, nutma hakkas ja püüdis ennast lahti kiskuda, haaras ta veel kõvemini tema nääpsukesest käsivarrest kinni ja karjus:

«Sa kole loom lapse nahas! Mis sul ometi pähe tuleb! Ennem oleksid võinud selle tui tappa, kui teda nõnda piinata. Miks sa ei tapnud teda, ütle, miks?»

«Surnud linnud ei lenda, seda ma teadsin juba,» vastas Kitty suure häälega nuttes ja laskis oma pisarais pilgud teda ümbritsevail inimesil ringi käia, nagu otsiks ta kaitset või nagu küsiks ta arusaamatuses igahelt üksikult: mis te must tahate?

Lapse vastus rabsas jällegi kõiki, nagu kuuleksid nad täna esimest korda mingisugust suurt ja sügavat elutõde. Aga Kitty arvas, et täiskasvanud kahtlevad tema asjatundmises, ja sellepärast kinnitas ta uuesti suure nutuga: «See on tõsi: surnud linnud ei lenda ja surnud loomad ei jookse, jäta neile tiivad ja jalad külge või ära jäta.»

«Tobu!» karjus proua Vintrik nüüd ja raputas jällegi last, kes hakkas heleda häälega karjuma.

«Teie ise olete tobu!» karjus nüüd keegi proua Vintrikule vastu ja sikutas last enda poole. «Laske mu laps lahti, mis te tust tahate. See pole teie laps ja ei ole ka teie tui, mis teil nendega pistmist, lõigaku nad teineteisel kas või pead otsast ning ninad peast.»

Nüüd läks vaidlus selle üle lahti, kas proua Vintrikul on midagi pistmist, kui tuil saba tagant ära lõigatakse ning kui see tui pole tema oma. Vaidlus kestis kaua ja muutus aina ägedamaks, sest inimesed koondusid peagi kahte rühma ja rühmad aina kasvasid.

«Ma toon politsei, küll me siis näeme, kas mul on sellega pistmist, kui looma piinatakse!» karjus proua Vintrik.

«Aga mina toon politsei ja tahan näha, kas teil on õigus minu last raputada, nii et kas või käsi otsast,» karjus Kitty ema, pealegi veel nii suure häälega, et kõik otse jahmatusid, kui hirmus suure häälega. Paljud arvasid, et inimesel peab tingimata kas täiesti või pisutki õigus olema, kui tema hääл muutub äkki nii suureks, kuna teised selle vastu kinnitasid, et proua Vintrikul ei tuleks eluilmas pisaraid silma, kui ta ei võtaks vaese tui saatust nii südamesse. Küsimus seisvat tõepoolest selles, kumb on rohkem väärt ja kumb väärib rohkem poolehoidu, kas niisuke raiskunud laps, nagu see Kitty, või selline hall, vaga ja süütu tuvike, nagu see siin hoovil, kelle omanikku ei tunta, kuid kelle kohta proua Vintrik võib vandega töötada, et tema on teda juba neli aastat järgemööda söötnud.

Millega kogu vaidlus oleks lõppenud, jumal seda teab, aga kas kellegi kutsel või palja kisa peale ilmus hoovivärvale kordnik. See oli juba vana mees, nii vana, et pidi otse imestama, kuidas küll selline suudab üldse korda pidada. Ta seisatus ning oleks vististi sõnalausemata tagasi tõmbunud, kui teda poleks lähemale kutsutud. Mõlemad rühmad tõttasid kordnikule asja seletama, valgustades seda igauks oma vaatenurgast. Samal ajal tui kõndis rahulikult ja asjalikult mööda hoovi ning nokkis, mis ta nokkida leidis. Must kollaste silmadega kass oli prügikastilt karunud kuuri katusele, läinud harjale ja asetsenud seal istuma, nagu oleks ta muretsenud seisupaiga eest, kust oleks kergem ülevaadet saada.

Kordnik laskis mõlemaid pooli kas korraga või kordamööda rääkida, nokutas kõigile nõus olles pead ja naeratas sõbralikult, nagu kinnitades, et nüüd on tal see asi üsna klaar. Kui lõpuks mõlemad pooled jõudsid veendumusele, et kordnik on nendega nõus, siis sai vanamees pisut mahti, vaatas Kittyle naeratades seni otsa, kui see hakkas vastu naeratama ja küsis siis:

«Lapsuke, kes sind õpetas tui tiibu ja saba lõikama?»

«Ei keegi,» vastas Kitty avameelselt, «ma ise õppisin. Esteks ei saanud hästi, aga pärast sain paremini, käärid hakkasid lõikama.»

«Aga kes sulle siis ütles, et peab lõikama?» küsis kordnik ja naeratas usaldavalt.

«Tädi Vintrik,» vastas Kitty mõtlematult.

«Ära valeta, sa kuriloom!» karjus proua Vintrik.

«Sina ise oled kuriloom, mitte minu laps!» hüüdis Kitty ema vastu. «Minu laps käib saksa lasteaias ja sinna ei võeta ühtegi kurilooma.»

«Seal ta seks kuriloomaks on tehtudki, mis ta sul on,» ütles proua Vintrik. «Või mina olen õpetanud teda tui tiibu ja saba lõikama, mina, kes ma armastan võõraid tuisid rohkem kui sina iseoma last.»

«Sina ütlesid jah, et kanadel ja hanedel lõigatakse sabad ja tiivad ära, nii et nad ei saa enam lennata,» kinnitas Kitty, kes sai ema juures ja kordniku naeratuse tõttu endise julguse tagasi.

«Millal olen mina sulle niisukest hirmust asja rääkinud, sa valevorst?!» hüüdis proua Vintrik ägedalt.

«Mina ei ole valevorst,» vaidles Kitty vastu, «sest sina rääkisid

jah, kui näitasid kuuris, kuidas tapetakse kana. Siis ma nägingi, et kana ei saa enam lennata, kui ta on surnud ja pea otsast ära. Aga sa ütlesid, et hanel ja pardil ei võeta pead otsast ära, vaid torgatakse tiiva alla, nii et veri tuleb välja ja mina küsisin, et kas hani saab lennata, kui tal on pea otsas ja ise on surnud ja sina ütlesid, et ei saa, et surnud linnud ei lenda kunagi, ainult surnud inimesed käivad hauast väljas ja tulevad koju. aga loomad ei tule — hobused ei tule, koerad ei tule ja lambad ei tule ka.»

Jälle olid kõik rabatud neist tõsiasjust, mida kuuldi lapse suu läbi.

«Aga see on ju õige!» karjus proua Vintrik. «Loomadel ei ole kodukäijaid, ainult inimestel. Inimesel on elav hing, inimene äratatakse surnust üles, sellepärast. Kõik teavad ju, et see on nii.»

«Issand jumal, see inimene on ogaraks läind!» karjus Kitty ema proua Vintrikule vastu. «Ta räägib lapsele kodukäijaist ja õpetab teda kanu ning hanesid tapma! Mis on mul siis sest kasu, et ma iga päev jälgutun last saksa lasteaeda!»

«Kas saksad kanu ja hanesid ei söö?» küsis proua Vintrik. «Nende pärast neid just tapetaksegi. Saksa lasteaias ongi laps just kanatapjate keskel.»

Nüüd algas hirmus vaidlus selle üle, kas laps satub saksa lasteaias kanatapjate keskele või mitte. Ja kui enamus kaldus proua Vintriku arvamusle, et just sakste pärast neid kanu tapetaksegi, siis ütles Kitty ema, et tema viib oma tütre prantsuse lasteaeda, et aga hoiduda kanatapjaist ja kodukäijaist kõrvale.

«Lapse peab panema inglise lasteaeda, sest inglased söövad ainult meie peekonit,» seletas vana kordnik asjatundlikult.

«Jah, lapse peab panema seatapjate keskele,» karjus proua Vintrik, ja naeris nii laia lõuaga, nagu ta polekski proua.

«Mitte inglased pole seatapjad, vaid meie, sest meie tapame nende tarvis,» seletas Kitty ema, nagu kaitseks ta iseenda ja oma lapse au.

Kitty kuulas ja ei saanud põrmugi aru, kuidas võivad täiskasvanud olla nii imelikud, et nad vaidlevad saksa, prantsuse ja inglise lasteaedade üle, kui asi on üsna lihtne: surnud linnud ei lenda, ja nüüd tema tegi kindlaks, et ka sabata ja tiibadeta tuid ei lenda, ainult kõnnivad mööda maad, nii et neid võib käega kinni võtta. Ja kuna täiskasvanud jätkasid oma ägedat vaidlust, hakkas Kitty tuid püüdma, kuni ta tema tabas kuuri ja prügi-kasti vahelt nurgast. Seda toimingut ei pannud keegi muu tähele, kui aga must kollaste silmadega kass, kes tuli katuseharjalt räästale ja vahtis sealt uudishimulikult alla, ning vana kordnik, kes arvas, et nüüd on asjad korras, ja kobis tasahilju hoovivärvast välja.

Saanud tui kinni, Kitty silistas ja kallistas teda ning õpetas õrnalt-õrnalt:

«Näed sa nüüd, kui sul pole saba ega tiibu, siis ei saa sa lennata, mitte põrmugi ei saa, nii et inimesed ei lenda ka sellepärast, et neil pole saba ega tiibu, neile ei kasva, jumal ei lase kasvada. Aga sinule laseb, ainult et mina lõikasin kääridega ära, sest ma tahtsin teada, kas vanad inimesed valetavad või räägivad tõtt. Nüüd sa näed isegi, et räägivad tõtt, katsud küll lennata, aga ei saa — *du kannst nicht, mein Täubchen, du kannst nicht.*»

Viimased sõnad ajasid Kitty ema kõrvad kikki — ta kuuleb oma lapse häält ja see räägib saksa keelt. See oli otse taevalik muusika tema emalikele kõrvadele. Mõelda, et sinu laps on juba maast madalast midagi muud kui sa ise, see on otse jumalik.

Aga kui ta pööras silmad ja ühes tema silmadega pöördusid ka proua Vintriku silmad, siis kostis kaks läbilõikavat häält korraga.

«Vui! viska see tuiniru maha, rikud oma kleidi,» hüüdis Kitty ema.

«Anna tui siia, sa igavene õelus!» karjus proua Vintrik. «Või tahad tal ka hinge seest võtta?»

Mõlemad naised kargasid lapse kallale, kes voolas sel määral üle õrnusest tui vastu, et pidi saksa keele abiks võtma oma sise-muse väljendamiseks. Kitty ehmus ja viskas tui maha. Must kass läks uuesti kuurikatuse harjale, sest naiste sõnelemine ei huvitanud teda. Ema haaras Kitty käest kinni ja kiskus ta enda järel tuppa. Ka teised kadusid pikkamisi kõik hoovilt, ainult proua Vintrik jäi ühes kassi ja tuiga, et jätkata endamisi asja arutamist. Aga nüüd tegi ta seda üsna vaikselt, nagu kõneleks ta iseendaga või oma õndsas mehega, sellepärast polnud kellelgi tema sõnadega tegemist. Igatahes oli ta endiselt arvamusel, et laps, kes lõikab tuil saba ja tiivad, on kuri ja õel, ning ema, kes oma last selles kaitseb, on rumal või kurjategija iseoma lapse vastu. Proua Vintrikul oli päevaselge, et kana tappa ja süüa on korralik toiming, aga tuil saba ja tiibu lõigata — kuritöö ning looma piinamine, sest sel tegevusel pole mingit tõsisemat eesmärgi ega otstarvet.

Samal arvamusel oli ka Kitty ema, kuigi ta seda ei avaldanud proua Vintriku ega teiste ees.

«Mis tuleb sul pähe?!» karjus ta vihast kähiseval häälel Kittyle, kui nad olid oma toas kahekesi. «Oled sa hulluks läinud või? Kuhu on su aru jäänud? Sa hakkad tui sabasid ja tiibu lõikama! Sa hakkad lõpuks kääridega tui jalgu ja päid lõikama! Kui ma veel üksainus kord näen, et sa tuisid söödad või nendega tegemist teed, siis saad sa pükste alla, mõistad? Mina ei hooli sellest, et sa käid peenes saksa lasteaias, ikka annan sulle pükste alla. Ja kui isa sellest kuuleb, siis hoia oma nahk! Tema võtab su kohe saksa lasteaiast ära ja paneb eesti lasteaeda, sest — ütleb ta — kanu tapma võid sa sealgi õppida. Sellepärast — kas sa lubad mulle, kas sa vannud mulle — ja pea meeles, vannet peab iga inimene pidama — kas sa vannud, et sa enam kunagi ei pista oma käsi tuide ega teiste lindude ja loomade külge?»

«Kas ma siis ka ei tohi, kui olen sama suur nagu tädi Vintrik?» küsis Kitty vande asemel.

See mõjus emasse nõnda, et ta viskas käed äkki vastu lage ja hüüdis:

«Armuline taevas! Sa oled idiot! Mõistad? Sina ei saa kunagi nii suureks ja paksuks nagu see Vintriku eit, kes õpetab teiste paremate inimeste lapsi kanu tapma. Mitte kunagi, kas kuuled! Peenemad inimesed ei kasvagi nii suureks ja paksuks ja sellepärast ei tapa nad kunagi ise kanu, mitte kunagi.»

«Aga teise maja juudi teenija tapab, ja tema pole sugugi nii suur ja paks,» ütles Kitty.

«Pea ükskord oma rumal suu!» karjus ema. «Sa ajad mu hulluks oma totrusega! Issand jumal, et praegusaja lapsed peavad

ka niisukesed olema! Teevad su kogu ilma naeruks! Mina ei teadnud kahekümneaastaseltki, kuidas kanu tapetakse, aga minu tütrele on see juba kuue-seitsmeselt selge.»

«Ema, mul ei ole ju veel kanatapmine selge,» vaidles Kitty emale vastu.

«Mine ära! Mine mu silma alt!» hüüdis ema. «Ma ei taha su varjugi näha.»

Kitty läks. Aga ta ei saanud kuidagi õieti aru, miks karjus nii hirmsasti see Vintriku-tädi ja miks pahandab ema. Tema, Kitty, pole ju midagi teinud. Ta lõi küll tuul saba ja tiivad, aga ilma selleta polnud ju võimalik. Iseasi, kui ta oleks löiganud kõigil tuidel sabad ja tiivad, aga seda ta ei teinud ju. Temale aitas ühest, sest nüüd ta teab, mis ta teada tahtis. Pealegi on Kitty valmis emale töötama, et ta ei pista enam kätt tui ega kana külge, olgu nad surnud või elavad, sest tema käib peenes saksa lasteaias, sellest saab ta väga hästi aru, aga see töötus ei või ometi igavesti kesta, sel peab ükskord ometi tulema lõpp, vähemalt siis, kui Kitty saab suureks. Või peab ehk tema saksa lasteaiast pärast jääma alati väikseks? Ei tohi kunagi tappa kanu ja hanesid? Ei tohi vaadatagi, kui teised tapavad? Aga siis on see saksa lasteaiast väga halb asi ja Kitty ootab pikisilmi, millal ta küll sealt pääseb, et võiks kasvama hakata ja suureks saada, sest siis on kõik lubatud. Siis võib ta tuul tiivad ja saba lõigata, aga ka kanal pea maha lüüa, nagu teeb seda tädi Vintrik, ja ühelgi pole temale midagi ütlemist.

1931

SEX APPEAL

Kogu lugu sai alguse sellest, et ilusa päikesepaistese ilmaga kaks voorimeest läksid mürinal puukoormatega ja põiki nende teest üle tippis mees, kel oli suur kandam kangapakke seljas. Tagumine voorimees, kes istus koorma otsas ja popsis rahulikult oma «villkappa», silmitses kõõgus kangastekandjat tähelepanelikult ja hüüdis siis:

«Hei, Juku! Kuhu lähed oma noosiga?»

Pambukandja ajas enda vaevu veidi sirgemaks, et võis silmad tõsta hüüdja poole, ja ähkis siis vastuseks:

«Aa! Sina, Miku!»

«Kuhu sa lähed oma noosiga? küsin ma.»

«Kaevu tänava kanti,» vastas Juku.

«Viska siis oma pallast koorma otsa. Tprrrr!»

Miku tõmbas ohjad pingule ja hobune jäi seisma. Juku läks oma kandamiga, mis riidesse oli mässitud, vankri taha, võttis jalgadel vedrutades pisut hoogu ja viskas ta vupsti! koorma otsa.

«Soo!» lausus Miku nüüd. «Karga ka ise peale!»

Juku kargaski, ja Miku pingutas uuesti ohje, et ruunake hakkaks liikuma. Aga see ei teinud sellest väljagi, viskas ainult pea aisaotsale ja vaatas tagasi, nii et silmavalged välkusid.

«No mine nüüd ikka, mine,» ajas Miku meelitavalt, «mis sa tühja tagasi vahid. Ega see raske ei ole, siit on ju allamäge, näe, vanker kipub ise sulle peale.»

Aga ruunake ei pannud Miku sõnu mikski. Ta vahtis endiselt tagasi ja surus jalad vastu, et koorem ei saaks mööda kallakut tänavat allapoole veereda.

«Oota natuke, ma ronin koorma otsast maha, kohendan looka, kergitan range ja võtan laka välja, küllap ta siis hakkab minema, siin ju allamäge,» ütles Miku. Aga kui ta seda kõike oli teinud ja ruunal siis suu kõrvalt kinni võttis, et teda minema sundida, surus see tagumiku kõigest jõust vastu puukoormat, nagu tahaks ta selle mööda mäge üles ajada.

«Mis tal siis nüüd äkki on?» küsis Juku, kes kartis oma kandamiga hiljaks jääda. «Kas tema, raibe, on nii tark, et protesteerib minu ja mu paki vastu?»

«Tema, mädand, on targem kui mõni inimene,» seletas Miku. «Ta on teinekord targem kui ma isegi, ainult praegu ajab ta tühja jonn, vanker kipub ju oma raskusega talle kandu. Aga temal on niisuke amet, et kui läheb, siis lase minna ja kui pead kord kinni, näe, siis ta ei lähe üldse enam, raiu või kirvega. Jüri määraga on ta ju suur sõber...»

«Kuula aga, kuula!» hüüdis Juku koorma otsast. «Ise ruun, aga ikka veel sõbrustab märadega.»

«Sest pole ühti, et ruun,» vastas Miku, «mära hais on ikka

magus. Selle magusa haisu peale me nii kenasti läksimegi. Et aga mina ta kinni pidasin, nii et ta jäi märast maha, siis vihas-tas ta nüüd nõnda, et läheb ennem puukoormaga tagurpidi mäest üles kui edaspidi mäest alla. Niisuke amet on tal.»

«Kas mõni hea jõhkam ei aita?» küsis Juku koorma otsast ja tahtis hakata maha ronima.

«Istu aga sina ilusti paigal,» ütles Miku, «las ma üksi meh-keldan ja sokutan, küll ta juba minema hakkab. Sest kui võõras ütleb talle mõne kõva sõnagi, siis ei lähe ta hoopis tükkis enam edaspidi, vaid ainult ajab tagaspidi, niisuke õrn nutt on temal. Ja jõhkamitega on nõnda, et kui ma ise annan, siis vahel aitab, aga kui annab võõras, siis on püsti kurat lahti.»

«Mis pagana ruun see sul siis on, see on ju puhastverd kabu preili, kui ta niisuke õrnake!» hüüdis Juku ja ronis koorma otsast maha, sest teda hakkas juba asi huvitama. Aga kui Jukul tõusis millegi vastu huvi, siis ei hoolinud ta enam ei keelust ega käsust, vaid hakkas talitama, nagu süda kutsus. Praegu tahtis ta äkki teada saada, kas Miku ruun on selline «kabu preili», nagu Miku ise seda kinnitab, või puhub ta temale hambasse — luiskab sel-leks, et Juku võtaks jällegi oma kandami turjale ning kaoks. Kuid seda Juku ei tee, sest on ta kord oma pakiga koorma otsas, siis peab ta ka päralt saama, maksu mis maksab. Keegi ei pea võima ütelda, et Miku ruun oli kangem kui Juku ja Miku kokku.

Sellises meeleolus Juku tuligi koorma otsast maha, et Mikul aidata ruuna liikuma panna. Aga Miku kartis Juku abi, seepärast ütles ta:

«Jää vankri taha, et ta sind ei näeks, ja katsu sealt lükata. Kui me kord ta minema saame, siis pole enam midagi, võime uuesti koorma otsa ronida.»

Juku lükkaski vankrit tagant, nii et see oleks allamäge edasi veerenud, kui mitte ruun poleks jalgu vastu ajanud, sellest hoolimata, et Miku sikutas teda valjastest.

«See on sul ju vana õelus ise,» ütles Juku vankri tagant. «Ma võtan ka paki koorma otsast kukile ja kui ta ka siis ei hakka minema, panen tubina tantsima.»

Aga ruun ei liikunud ka siis paigast, kui Juku oli võtnud oma paki turjale ja läks sellega tema nina ette, et ta näeks oma kahe silmaga, kuidas Juku ise kannab oma rasket pampu. Ta viskas endiselt pea aisaotsale ja vahtis tagasi, nii et silmavalged välkusid.

«Su ruun on ju lihtsalt totakas!» karjus Juku nüüd. «Sellele pole muud vaja kui teivast.»

Ja Juku läks oma pambuga uuesti vankri taha, vedrutas seal jällegi oma põlvi ning viskas ta koorma otsa tagasi. Siis käis ta uurival pilgul vankri ümber, tõmbas viimaks paraja arssinase koerakaika välja, läks Miku keelust hoolimata hobuse juurde ja tahtis hakata sellele andma. Et hoiduda kõige halvema eest, andis Miku ise kärmesti piitsaga ruunale paar korda aisa pealt, ja kui see ei aidanud, siis aisa alt. Aga selle tagajärjeks polnud midagi muud, kui et ruun võttis aina rohkem südant: ta löi kogu oma keha ja jõuga tagasi, nii et sedelgarihm lõigati nagu noaga pooleks ja rangid läksid peaaegu kõrvuni.

«Mis tühja selle piitsaga sipsid, see ei tee ju sellele vään-kaelale midagi,» ütles Juku Mikule; «las mina annan talle paar

tulist, küll sa siis näed, kuidas tal jalad all kerkima hakkavad.» Ja ta tõrjus Miku pahema käega eemale ning tõstis paremaga arssinase koerakaika, et läigitada ruunakesele esimene «tuline». Aga ei Juku ega Miku polnud kumbki tähele pannud, et nende toimingut oli juba mitu inimest jäänud seisatades vaatlema. Kui nüüd Juku tõstis oma koerakaika, et murda ruuna kangekaelus, astus kõnniteelt tema juurde vanem daam ja ütles:

«Mis te sellest loomast siin piinate?»

Juku kaigas jäi kõrgel pea kohal nagu kivistunult silmapilguks peatuma ja langes siis ilma hoobita rammetult alla, kuna Juku ise pöördus daami poole ja vastas:

«Siin piinab loom inimesi, aga mitte inimesed looma.»

«Te panete hobusele raskema koorma peale, kui see jaksab vedada, ja siis hakkate teda peksma,» ütles daam.

«Siin on ju allamäge, koorem tikub ise kandu,» vastas nüüd Miku. «Hobusel polegi vaja vedada, ärgu pidagu ainult kogu nelja jalaga vastu.»

«Jätke oma rumalad seletused endale,» ütles daam nüüd närviliselt. «Loom pole ometi nii kuri ja tark nagu inimene, kes ajab aina kiusu ja jonni.»

«Proua,» tahtis Miku vastata, aga daam sähvas teravalt vahele: «Mina ei ole proua, palun väga.»

«Siis preili?» küsis Miku.

«See pole teie asi, mis ma olen,» vastas daam.

«Jäta see vanatüdruk,» ütles nüüd Juku Mikule.

«Mis?!» karjus daam selle peale. «Mis te ütlesite? Ah söimama? Tapate puuhaluga vaest rumalat looma ja ise lähete häbematuks!»

«See loom pole vaene ega rumal,» ütles Juku, «ta on targem kui teie.»

«Seda saame kohe kuulda,» vastas daam ja hakkas heleda häälega kutsuma kordnikku. «Loomade piinamisel peab olema ükskord lõpp. Kui inimene ei kuula heaga, siis peab teda sundima kurjaga.»

«Öige!» hüüdis Juku pilkavalt. «Inimest peab sundima, aga seda kabu preilit peab põlvili maas paluma.»

«Hihihihii!» irvitas suure häälega keegi poiss, kel oli pea peal madal ja lai peergudest korv, mis helevalge rätikuga oli kinni seotud. «Kabu preili! Hihihihii!»

Daam läks näost siniseks, valgeks, kollaseks ja punaseks ning pöördudes irvitava poisi poole, ta küsis:

«Te kuulsite, mis see häbematu mees ütles?»

Poiss jättis naeru, vahtis daamile natukese aega tunnistavalt otsa ja vastas siis nagu arusaamatuses:

«Mis? Mina kuulsin? Ei, mina pole midagi kuulnud.»

«Aga mis te siis naerate?» küsis daam.

«Ma ei naera ju,» vastas poiss ja tegi oma korviga minekut, aga niipea kui oli pööranud daamile selja, pahvatas ta uuesti naerma ja karjus suure häälega: «Kabu preili! Kabu preili!»

Daam mõtles pöörduda oma endise küsimusega teiste poole, aga sel hetkel saabus kordnik, noor hakkaja näoga mees.

«Mis kisa see siin on?» küsis ta.

«Need mehed siin piinavad seda hobust ja kui mina julgesin neid keelata, hakkasid nad söimama.»

«Missugused need mehed?» küsis kordnik daamilt, kes pöördus

nüüd ümber hobuse ja puukoorma poole, et käega näidata mees-tele. Oma üllatuseks nägi ta veel ainult üht meest, nimelt Mikut, kuna Juku oli vahepeal koorma otsast oma pambu võtnud ja ruttu lähema nurga taha kadunud.

«Nad olid ju esiteks kahekesi,» ütles daam nõutult, «kuhu see teine siis nii äkki sai.»

«Kas olete ükski või on teid kaks?» küsis kordnik Mikult.

«Üksi, ikka ükski, härra konstaabli-saks,» vastas Miku.

«Aga kas esiteks olite kahekesi, nagu see daam tõendab?» küsis kordnik.

«Mina olin ikka ükski ja see teine oli ükski,» vastas Miku.

«Ja kus see teine siis nüüd on?»

«Aga kust mina seda tean,» vastas Miku.

«Kuidas siis te ei tea,» vaidles daam vastu, «te ju kahekesi üheskoos peksite seda hobust.»

«Me pole üldse peksnud,» ütles Miku.

«Kelle hobune see on?» küsis kordnik.

«Minu, härra konstaabli-saks,» vastas Miku.

«Kes oli see teine mees?» küsis kordnik.

«Kust mina seda tean, kes ta oli,» vastas Miku. «Jõuan mina kõiki ilma inimesi tunda.»

«Tal oli ju isegi suur, raske pamp teie koorma otsas,» ütles daam vahele.

«Mis pamp see oli?» küsis kordnik.

«Küsige seda sellelt preililt, härra konstaabli-saks, mina pole mingit pampu oma koorma otsas näind,» seletas Miku.

«Kuidas te siis ei näind, kui see teine mees käis pambuga isegi hobuse nina ees ja teie seisite siinsamas,» ütles daam.

«Nojah, seda ma nägin küll, et ta käis pambuga hobuse nina ees, aga ega ma siis sellepärast pampu oma koorma otsas näind, sest siis oleks tal pidand olema juba kaks pampu, üks seljas, teine koorma otsas,» seletas Miku.

«Mis pamp tal siis seljas oli, kui ta käis hobuse nina ees?» küsis kordnik.

«Aga kust mina seda tean, mis pamp,» vastas Miku.

«Aga miks ta siis selle pambuga käis hobuse nina ees?» päris kordnik huvitatult.

«Ta tahtis ruunale näidata, et pamp on tal seljas, mitte koorma otsas,» seletas Miku.

«Milleks seda?» huvitus kordnik.

«Aga ruun ei vedanud ju muidu, pani pea aisaotsale ja vahtis tagasi, nagu näeks ta pampu koorma otsas. Tema on tark loom, targem kui mõni inimene, mõnikord isegi targem kui mina ise ja sellepärast tema ei vea, kui näeb võõrast pampu koorma otsas. See ajaski selle teise mehe südame täis ja ta sõimas minu hobust kabuks preiliks, aga see preili siin mõtleb, et tema on see kabu preili,» seletas Miku asjalikult.

«Tema sõimas mind kabuks preiliks, mitte hobust,» vaidles daam vastu, «sest ükski täie aruga inimene ei nimeta ju ruuna preiliks, liiatigi veel kabuks preiliks.»

«Nojah, ega täie aruga inimene küll seda ei tee, aga kust me teame, et inimesel, kes kannab nii suurt pampu nagu see, on täis aru. Niisukest pampu peaks vedama hobusega, kui on täis aru. Minu meelest oli ta tõepoolest pisut napakas, sest ta valis koor-

mast kõige jämedama halu ja tahtis sellega hobusele pähe valada, üteldes: las ma annan su kabu preilile, nii et tast saab jalamaid suguruun. Nõnda olid ta sõnad. Otsustage nüüd ise, härra konstaabli-saks, kas inimesel on täis aru peas, kui ta tahab puuhaluga teha kabust preilist suguruuna.»

«Tähendab, see mees siin teid ei söimanud, teda te ei süüdista?» pöördus kordnik daami poole.

«Ei, aga tema peksis ühes teisega seda vaest looma ja kui mina hakkasin keelama, siis see teine tuli oma kabu preiliga,» seletas daam.

«Miks te peksite oma hobust?» küsis kordnik Mikult.

«Ma pole peksnud ega lasknud ka seda teist peksta, aga et ta mu suguruuna sõimas kabuks preiliks, sinna ei võinud ma midagi parata,» rääkis Miku.

«Teie peksite piitsaga, teine puuhaluga,» ütles daam.

«Tule jumal appi!» hüüdis Miku nüüd. «Härra konstaabli-saks võib ise vaadata, et hobusel pole kusagil ühtegi vorpi; aga pole ju võimalik puuhaluga looma lüüa, ilma et ei jääks vorpe järele. Ja minul on ju alles täis aru peas, kuidas võisin ma siis seda võhivõrast napakat lasta oma hobust puuhaluga tappa, ennem oleksin ma seda ise teinud, kui see just nõnda oleks pidanud olema, sest mina oma täie aruga oleksin teadnud, kuidas ja kuhu puuhaluga anda, mitte aga kohe esimeseks pähe, nagu see võhivõoras tahtis teha. Pealegi, milleks pidin ma ise oma ruunakest helpima või milleks pidi seda tegema see napakas võhivõoras oma pambuga? Härra konstaabli-saks näeb isegi, et tee on allamäge ja et vanker kipub ise hobusele kandu. Ja mina ei saa üldse aru, kuidas see võoras sai puuhaluga peksta, kui ta seisis, pamp seljas, hobuse nina ees, nagu see daam ütleb. Aga kõige parem oleks, kui härra konstaabli-saks lubaks proovida ruunale paraja koerakaikaga paargi head jõhkamit anda, siis ta näeks oma silmaga, misukesed vorbid jäävad järele.»

«Looma ei ole luba piinata,» vastas kordnik.

«Ega me ei piina teda, me teeme ainult proovi,» vastas Miku.

«Milleks seda?» küsis kordnik. «Laske minna, ja teine kord olge ettevaatlikum oma sõnade ja tegudega, muidu lähete rahukoh-tuniku juurde.»

Selle otsusega oli Miku rahul. Ta patsutas hobust kaelale, turjale ja laudjale ning pingutas siis nõotades ohje. Aga ruun viskas pea jällegi aisaotsa ja vahtis tagasi, ilma et mõtleks minekut teha.

«Te olete hobusele millalgi liig raske koorma peale pannud, sellepärast ei julge ta nüüd katsudagi,» seletas kordnik.

«Ei mitte, härra konstaabli-saks,» vaidles Miku vastu, «vaid see on selle magusa mähahaisu pärast, mida see suguruun nii väga armastab. Ta jäi esiteks sellest ilma ja nüüd on ta süda täis, ei muud midagi, sest ta on turtsakas, nagu mõni vanatüdruk, kel pole meest olnud ja kel pole enam lootust teda saadagi. Niisuke ta on.»

«Aitame alguses koorma liikuma, küll ta siis läheb,» ütles nõukas kordnik ja pani käed külge. Tema eeskujul talitasid mitmed teisedki. Pealekaebav daamgi lükkas oma päevavarju otsaga, niipalju kui see vähegi kannatas.

Aga kui ruun tundis, et vanker hakkab peale käima, pingutas

ta äkki oma liikmeid ja löi vankri hea nõksakuga mööda muna-kive tagasi. Selle tagajärjeks oli see, et daami päevavarju vars plöksatas keskelt pooleks ja kordniku jalg jäi ratta alla. Tõusis hirmus kisa, sest daamil oli oma uuest sirmist väga kahju. Pealegi oli ta saanud sirmi varre otsaga hea müksu südame alla, just sinna kohta, kus ta tunneb kõige kibedamat valu, kui ta vaatleb peegli ees oma närtsinud rinda.

«Ära, kurat, tahtis teine jala lõmastada!» kirus kordnik südamepõhjast, kuna teised kas naersid või midagi suure häälega isekeskis arutasid.

Sel silmapilgul astus rahvasumma keegi puujalaga mees ja puges inimeste vahelt läbi hobuse nina ette.

«Ei vea, mis?» küsis ta Mikult.

«Ei vea jah, niisuke amet teisel,» vastas see. «Õrna loomuga! Kui saab millegipärast teisel süda täis, siis raiu või kirvega, aga edasi ei lähe, ainult tagasi.»

«See pole see,» ütles puujalgne, «vaid et tema on ära unustanud, kummas otsas tal on pea, kummas saba. Tema arvab, et tal on suu saba otsas, sellepärast. Talle peab näitama, et ta eksib, sest ka hobused võivad eksida. Nemad on peaaegu nagu inimesed. Kas on kellelgi midagi, mis talle suhu pista, siis tal tuleb kohe meelde, et suu ja pea on kaela, mitte saba otsas. Saate aru? Mõnele hobusele peab seda sagedasti meelde tuletama, peab tõendama. Kel on midagi?»

Ag kellelgi polnud midagi. Ühel vanal proual oli olnud saia, aga see oli selle kõik söötanud puiesteel tuvidele ja varblastele, pealegi olnud seda nii vähe, et tuvidegi kõhud pole saanud õieti täis. Muidugi, kui tema oleks teadnud, et on hobuseid, kes ei vea muidu puukoormat, kui neile peab meelde tuletama, kus neil on pea, kus tagumik, siis oleks ta poole saia tingimata järele jätnud ja tulevikus hoiab ta nüüd alati käekotis midagi tagavaraks, et oleks võtta, kui juhtub olema kusagil niisuke hobune.

Keegi väike poiss oli just praegu pistnud viimse tüki suhkru-saia suhu ja vajutas esimest korda talle oma hambad sisse. Tema kargas puujalaga mehe nina alla, ajas suu ammuli ja näitas seal peituvale saiale ning ütles siis, et tema oleks valmis selle saiatüki suust välja võtma ning hobusele andma, aga mees ei jõudnud silmapilkselt otsusele, kas kõlbab lapse suust võtta suhkru-sai ja pista see hobuse pikkade mokaade vahele.

Pealegi, iga hobune ei võta seda vastugi, mis on käinud kord inimese suus, nagu ka iga inimene ei taha seda enam oma suhu panna, mida on juba puutunud hobuse sametised mokad. Nõnda võiks sündida selline imelik asi, et poiss võtab saiatüki suust, aga hobune teda ei taha, nuusutab ainult ja pöörab pea kõrvale. Kuid peale seda ei pista ehk ka poiss enam saia oma suhu, sest mida hobune või koer nuusutanud, seda tema enam ei söö. Nõnda läheks see ilus tükk suhkru-saia raisku.

Puujalaga mees oli aga kokkuhoidlik inimene, esiteks sellepärast, et ta oma puujala tõttu oli tegelikult näinud, kui kasulik on majanduslikult puujalg — nii kasulik, et ta mõnikord mõtles, kas ehk inimesel ei võiks kuidagi mõlemad jalad olla puust, sest kaks puujalga oleksid kaks korda kasulikumad kui üks puujalg. Teiseks oli puujalaga mees usin lehtede lugeja ja seepärast oli ta õppinud riiklikult mõtlema. Tema tegi oma puujala-küsimuse

rahvuslik-riiklikuks küsimuseks, arutades: mis oleks, kui inimestest kannaksid üks veerand, kolmandik või pooled puujalgu ja kui saapad, mis jäävad seega järele, veetaks välja ning müüdaks kui mitte täie, siis vähemalt poole hinnagagi? Kas kaubabilanss muutub aktiivseks või mitte? Ja mis oleks, kui see puujalgade kaubandus kestaks, ütleme, sada, kakssada, kas või tuhat aastat, sest mis tähendab tuhat aastat noorele, edasirühkivale rahvale? Kas oskab keegi arvata, millised summad võidaks selle aja jooksul puujalgade tõttu kokku ajada? Ei, seda ei oska keegi arvata, ja seepärast mõtles puujalgne tõsiselt, kas maksab riskeerida saiatükiga, mis poisi suus, või ei.

Lõpuks jõudis ta ometi otsusele, et maksab, ja ütles lapsele, et see annaks, mis ta pakkunud. See avaski valmilt oma suu, et sealt saiatükki võtta, aga äkki jäi ta imestunult pärani silmil ja ammuli suul seisma: suu oli tühi, seal ei olnud enam saia. Kuhu see oli sealt saanud? Poiss kinnitas, et tema polnud teda närinud ega ka neelanud ja tema ei tea üldse, kes näppas tal saiatüki suust. Peaaegu nutuvõru ümber suu, laskis ta silmad maas ringi käia, nagu otsiks ta ei tea kuhu kadunud saiatükki sealt.

Asja selgitama tuli ka daam, kes oli seni murelikult silmitse nud oma murdunud vihmavarju ja silitanud oma haiget rinnalust. Tema tegi poisile kohe selgeks, et see on ikkagi ise saiasuutäie ära söönud, muidugi ebateadlikult, nagu ta ütles. Ja et tegelikult tõendada, kuidas see sünnib, kui sünnib midagi ebateadlikult, avas daam oma käekoti, võttis sealt tükikese suhkrut ja pistis selle poisile suhu. Ise andis ta käsu suhu pandud suhkrutükile mitte mõtelda, vaid tegelda teiste asjadega.

Õnneks läkski kõik nõnda, et poisil polnudki võimalik mõtelda suhkrutükile, vaid teda huvitasid hoopis teised asjad. Sest kui puujalaga mees nägi, et daamil on käekotis suhkrut, küsis ta ka hobusele tükikese. Ja kui ta selle oli saanud, pistis ta selle ruunale samuti suhu, nagu daam oli pistnud poisilegi. Vahe oli ainult selles, et daam tahtis, poiss söögu suhkur ebateadlikult, kuna aga hobune pidi ta sööma teadlikult, et tal tuleks meelde ja et ta saaks selgesti aru, et pead kasvavad kaelte, mitte sabade otsas.

Kui mitu silmapilku see teadlik ja ebateadlik suhkrusöömine oli kestnud, seda ei pannud keegi õieti tähele, aga just sel hetkel, kui poiss hüüdis daamile: «Ma ei saa suhkrut nõnda süüa, et ma ei teaks, sest suhkur on ju magus,» puujalaga mees arvas õige aja olevat hobusele käega lüüa sabajuurikale, nii et hobu pistis kui püssist ühes koormaga minema. Õnnetuseks daam seisis ühelt poolt puukoormale nõnda lähedal, et ta sai hea müksu, pillas katkise päevavarju maha, mis jäi ratta alla, ise lendas poisile otsa, kes neelas nüüd suhkrutüki ebateadlikult alla, kuna aga teiselt poolt rabati puujalaga mees pikali ja tema puujalg jäi vankriratta alla ning murdus pooleks.

Oli kiljumist ja karjumist, oli aietamist ja kirumist, oli naljatamist ja naeru. Daamil oli nutt varaks, kui ta korjas maast oma uue päevavarju, millest olid säilinud ainult närud. Ta tahtis need sinnasamasse jätta, kuid kohalik kojamees ei olnud sellega nõus: tema ei olevat kogu linna sibi ega kaltsukorjaja. Nüüd nõudis daam kordnikult, et see peaks voorimehe uuesti kinni ja teeks protokollid, sest tema seda asja nõnda ei jäta. Samas ütles ka puu-

jalgne, et kui daam nõuab oma päevavarju, siis nõuab tema ka oma purustatud puujalale valuraha. Nõnda siis ei jäänud kordnikul muud üle, kui jooksis voorimehele järele, kargas ohjadesse kinni ja pani hobuse seisma.

«Härra konstaabli-saks, nüüd unustab mu ruun südametäiega jällegi, kummas otsas tal pea, kummas saba, ja nõnda ei jõua ma surmalaupäevaks oma puukoormaga pärale,» ütles Miku.

«Mis on teie nimi?» küsis kordnik.

Sellest mõistis Miku, et asi on jõudnud protokollini, sest tema oli teistelt voorimeestelt kuulnud, et niipea kui kordnik küsib voorimehe nime ja korterit, siis on protokoll niihästi kui valmis juba. Sellepärast ütles ta:

«Minu elukohta tahate muidugi ka teada, härra konstaabli-saks?»

«See tuleb pärast,» vastas kordnik.

«Ei, märkige juba kõik korraga, et oleks asi üsna klaar, muidu peate mu veel kord täna kinni, härra konstaabli-saks,» ütles Miku.

«Enne nimi, siis elukoht,» kinnitas kordnik.

«Aga mina tahan, et nimi ja elukoht oleks korraga,» ajas Miku vastu.

«Teil pole siin midagi tahta,» ütles kordnik ärritatult ja mõtles jätkata, kuid Miku pistis vahele:

«Kuidas nii, ei ole? Asi puutub ju minusse.»

«Teie nimi?!» kärgatas kordnik nüüd.

«Elukoht ka,» vastas Miku.

Kordnik lõi lootusetult käega ja märkis Miku numbri oma raamatusse.

Sel ajal, kui kordnik oli ametis kirjutamisega, sobis Mikul jutt daami ja puujalgsega, kes tulid käsikäes puukoormale ja kordnikule järele, nagu oleksid nad mõni õnnelik noorpaar, kes sammub oreli helidel altari ette, kus on õpetaja ja loorberipuud. Aga tõeliselt kasvasid tänava ääres ainult pügatud pärnad ja daam hoidis puujalgse kätt ainult selleks, et toetada teda kõndimisel, sest sel oli oma murdunud puujalaga muidu üpris raske käia. Pealegi kandis daam teises käes oma varjurisu ja puujalgne oma poolikut puujalga.

Kui kaua kordnik kirjutas ja kui kaua Miku vestis daami ja puujalgsega, seda ei tea, aga kui kordnik lõpuks oma tööga oli hakkama saanud ja daami ning puujalgse poole pöördus, selgus üllatav asjaolu: kordnik oli asjata oma taskuraamatut määrinud, sest Miku oli vaheajal daami ja puujalgsega kokku leppinud, nii et nemad mõlemad loobusid igasugusest nõudmisest Miku vastu.

«Nii et pole tarvis minu nime, elukohta ega kedagi, härra konstaabli-saks,» ütles Miku kordnikule.

«Jah,» lisas daam omalt poolt, «voorimees toob mulle uue varju asemel kanaarilinnu, ainult isase, see on tingimuseks ja selles palun olla tunnismeheks, härra konstaabel.»

«Jah, isase, see preili armastab hästi isast,» täiendas Miku konstaabli-saksale.

«Mis see tähendab: hästi isast,» küsis puujalgne, kelle kätt hoidis ikka alles daam. «Kas siis mõni lind on isasem kui teine?»

«Aga kuidas siis muidu,» vastas Miku.

«Millest seda tunda?» huvitus puujalgne.

«Mida isasem, seda rohkem laulab, seepärast preili armastabki hästi isast,» seletas Miku.

«Nii et kui on hoopis tükki isane, siis ei seisagi vait,» järeldas puujalgne ja lisas: «Aga siis on grammofon parem, hoopis parem, sest see seisab vait, kui teda üles ei keera, aga hästi isane kanaarilind laulab ka üles keeramata. Ka radio on parem, teda saab kinni ja lahti keerata. Üldse on kõik parem, mida saab keerata. Aga lindu keerata ei saa, olgu ta ei tea kui isane. Nagu roostetanud lukk — ei keera, tee, mis tahes. Aga lukk peab keerama, sest milleks ta on siis lukk, kui ta ei keera. Seepärast peaks ka minu jalg keerama. Ühe sõnaga — keeratav patentjalg! Aga patentisast ei ole, on ainult patentlukk. Ja see keerab, see...»

Daam, varjurisu kaenlas, käekott näpu otsas, kuulas tähelepanelikult, hoidis teise käega ikka veel puujalgse kätt. Viimaks ütles ta vaimustuseohkel:

«Te räägite nii ilusti, nii mõistlikult, nii arukalt, nii intelligentselt, nii targalt, nii õilsalt, nii... Ja milline sügav mõte on teie sõnadel! Lukk peab keerama, patentlukk peab keerama. Aga kui ta ei keera, mis siis? Kui ta äkki ei keera? Ütelge mulle, mis siis, kui ka patentlukk ei keera? Või ei ole ta siis patent? Kas teie tunnete, milline lukk on patent, milline mitte? Kas võib patentlukust saada mittepatent ja vastupidi? Mis te teeksite, kui teil oleks, ütleme, kümme, kakskümmend aastat lukk patent ja siis äkki enam ei ole? Mina ei osanud midagi teha, kui minul oli nõnda. See sündis nimelt siis, kui mina magasin ühel pool ust ja keegi härra teisel pool. Uks seisis alati lukus, sest mina kartsin hirmsasti. Patentlukus seisis uks, et minul poleks hirmu. Aga äkki on mul ometi hirm ja ma mõtlen, et mis see siis on, et mul on hirm. Lähen katsun ust, uks lukust lahti, patentlukust nimelt, nagu ta polekski enam patent. Keeran lukku, aga järgmisel õhtul on jällegi hirm ning kui katsun ust, siis on ta uuesti lukust lahti. Keeran ta jällegi raginal lukku. Härra ärkab unest — tema armastab hirmsasti magada — ja küsib läbi ukse, et mis on. Mina ütlen, et ma ei saa magada, sest keegi on ukse lukust lahti keeranud. Ja kas mõistate, et ka pärast läheb uks ise lukust lahti, läheb patentlukust lahti ja kui mina teda kinni ei keera, seisab ta kogu öö lahti ja mina ei saa ega saagi magada, sest ma ootan ja mul on kole hirm, et mis nüüd sünnib, mis tuleb.»

«Noh, ja mis tuli?» küsis puujalgne.

«Mitte midagi ei tulnud,» vastas daam, «ainult uks seisis patentlukust lahti ja mina ootasin kogu öö, et mis nüüd tuleb. Hommikul küsisin härralt, et kas tema õige käib minu ust patentlukust lahti keeramas, aga tema vastas, et tema poolest võiks see uks üldse lahti seista, sest tema ei karda midagi. Saate aru: tema ei karda. Armuline aeg! Keda ta siis pidi kartma? Ega ometi mind, vaest, mahajäetud tütarlast? Mind, kes ma ise nii väga kartsin, et uks oli patentlukust lahti.»

«Kas mina võiksin seda patentlukku näha?» küsis puujalgne.

Oh jaa! Väga hea meelega! Olge nii lahked! Palun väga! Ometi kord leidub inimene, kes tunneb huvi luku vastu, millest ei saa aru, kas ta on patent või ei ole, kas ta läheb ise lahti või mõni keerab ta lahti. Ja rõõmuärevuses daam pöördus säravail silmil Miku poole ning ütles:

«Ärge tooge oma kanaarilindu enne, kui saadan teile sõna.

Ma ehk kingin ta teile ja ostan endale ometi grammofoni või raadio, sest neid saab keerata. Minu päevavarju võite ka endale võtta.»

Ütles ja viskas rauarisu- ning kaltsu-kägara Mikule. See vahtis teda natukese aega arusaamatuses ja viskas ta siis omakorda koorma otsa.

Nüüd daam haaras puujalgtsel käest kõvemini kinni, et minna temale näitama oma patentlukku, aga see, kui oli kuulnud pikast maast, mis neil käia, pöördus Miku poole sõnadega:

«Te lubasite mulle uue jala teha või vana nõnda parandada, et vastutate tema tubliduse eest vähemalt viis aastat, aga selle asemel aidake mind nüüd puukoorma otsa ja viige mind selle daami korteri juurde, et ma näeksin seda patentlukku, mis ei seisa kinni ja ajab inimesele hirmu peale. Kui mina ise oma pooliku jalaga hakkam komberdama, siis ei saa ma õhtukski päralt.»

Selle ettepanekuga oli Miku kohe nõus, sest ta pidas teda õiglaseks. Muidugi, mehel oli puujalg pooleks ja see oli õnnetus ning kahju, kuid veel suurem oli õnn, et ratta alla polnud jäänud terve jalg. Kui õnnetus ja kahju õnnest maha arvata, jääb hulk puhast õnne järele. Selle puhta õnne eest võibki mees ise oma katkise puujala ära parandada või isegi täiesti uue teha. Nõnda arvas Miku. Ja seepärast polnud enam muud arupärimist kui puujalgne võimalikult ruttu koorma otsa.

Miku mõtles, et teeb temaga, nagu Juku oli esiteks teinud oma pambuga: viskab vupsti! koorma otsa, aga puujalgne oli selleks liiga turd poiss. Ei jäänud muud nõu üle, kui pidi paluma «härä konstaabli-saksa» appi, kes kiskus enne valged kindad käest, kui asus tööle. Kuid sellestki jõust ei piisanud hästi ja seepärast pidi daamgi käed külge panema, kuigi tema oli presidendiks seltsis, kus anti pühalik töötus siin maailmas kaitsta ja aidata ainult loomi, mitte inimesi. Oleks mõni naine abi vajanud, siis oleks daam ta jätnud jalamaid sinna paika, et mitte murda oma vanet, aga mehega oli pisut teine lugu, sest mees pole daami arvates üldse päris inimene. Õige inimene on ainult naine ja seegi seda alles siis, kui ta on neitsilikult juba üle neljakümne. Pealegi, daam tõmbas enne aitamist endale kitsenahast kindad kätte ja nendegagi ta puutus mitte väljaspool inimkonda seisva olendi liha ja luid, vaid ainuüksi murdunud puujalga, mille ots rebestas tema õrnu riideid paarist paigast, nii et valge hakkas välkuma.

Viimaks ometi saadi mees koorma otsa ja daam seisis kui naelutatud tema juures, pärides, kuidas ta tunneb end nii kõrgel, ja lohutades, et ärgu ta tühja kartku, sest küllap juba tema valvab, et puujalgne ei saa koorma otsast maha kukkuda. Ta lubas kogu tee mehel tema murdunud puujalast kõvasti kinni hoida, nii et Mikul ei pidanud muud muret olema, kui lasku aga oma suguruun kõndima. Sedasama soovis ka kordnik, et ometi ükskord vabaneks tee ja tema oma ametikohuste täitmisest.

Nõnda siis asus Miku ruunakese sedelgat kohendama, range kergitama ja lakka nende alt välja võtma. Alles pärast seda ta haaras ohjad ja nõõtas. Kui see ei aidanud, songutas ta meelde-tuletuseks, et aeg on minema hakata. Nüüd ruun viskas pea aisa-otsa, nii et silmavalged välkusid, ja küllap ta vist nägi, et keegi võõras istub koorma otsas, sest ta ei teinud minemisega enam katsetki, vaid kippus aina taganema.

«Hobune on mõttes jälle oma otsad vahetanud,» ütles puujalgne, «temale peaks veel suhkrut andma, sest suhkur pöörab otsad ümber.»

«Aga kas ei saaks teda tagurpidi ette rakendada?» küsis daam. «Sellest peaks voorimehega rääkima,» arvas puujalgne ja daam läkski oma targa nõuga Miku juurde. Kuid see arvas, et kergem on ruunale suhkrut süüta kui teda tagurpidi aiste vahele panna, ja sellepärast daam avaski oma käekoti ja andis Mikule ruuna tarvis tükikese suhkrut. Et see ei aidanud, siis anti veel teine, kolmas, neljas ja mõni teab mitmes suhkrutükk ning iga tüki järele songutati teda uuesti ohjadest, lükati ühisel jõul vankrit ja nõötati. Aga miski ei aidanud: ruun vahtis ainult tagasi ja välgutas silmi, nagu oleks ta täis tulist viha, et puujalgne istub koorma otsas.

See seal ei teinud sellest väljagi, ja nähes, et asi venib pikale, võttis taskust noa, valis koormast sündsä ümariku halu ja hakkas midagi meisterdama, et mitte asjata aega raisata, sest olevat ju silmapilk, kus kõik peavad toimima kokkuhoiu tähe all. Kui daam temalt küsis, mis ta teeb, vastas ta, et vestab endale uut puujalga ja lisas, et teeb niisukese, mida võib alla keerata. See vastus meeldis daamile väga ja ta kahetses, et temal polnud mingit näputööd kaasas, mida oleks võinud siinsamas ühes selle mõistliku mehega teha.

Nõnda siis seisis ta jumalamuidu vankri taga mehe juures ja hoidis õrnalt tema murdunud puujalast kinni. Vahetevahel andis ta Mikule suhkrutüki ruuna meelitamiseks, kuni tal lõpuks enam polnudki anda. Ja kuna nüüd enam üldse polnud lootust ruunale jalgu alla saada, sest suhkur oli ju otsas ja uut polnud vaheajal sisseseatud monopoli tõttu kusagilt saada, siis otsustas ka daam koorma otsa ronida jalgu puhkama ja ootama, millega asi laheleb. Aga parajasti just sel silmapilgul, kus daam oli koormale saamas ja pingutas ainult viimast jõudu, hoides puujalgse kuuekraest kinni, kuna kordnik nii-ütelda hea mehe poolest teda alt upitas — sest daamide upitamine ei kuulu kordnike ametikohuste hulka — just sel silmapilgul läks ruunast mööda tuttav mära, kelle magusat haisu ta armastas, ja seepärast ta pistis temale karprauhti! järele. Järsu nõksaku tõttu langes daam tagasi, ja et ta hoidis puujalgse kraest kinni, siis kiskus ta ka selle kaasa. Nad langesid täie hooga alla ja pisut puudus, et oleksid nad rabanud ka vaese kordniku jalust. See tahtis nüüd uuesti joosta Miku ruunakest peatama, kuid daam ja puujalgne takistasid teda, üteldes: nemad tunnevad, et nad on üksteist leidnud ja seepärast andestavad nad kõigile kõik. Ainult ühte küsis daam: kas kordnik ei saa neid siinsamas registreerida, et poleks katkise puujalaga palju käimist. Aga ei, seda kordnik ei saanud; tema võis ainult protokolle kirjutada, mitte veel abielusid registreerida. Iseasi, kui daam tahaks oodata, kuni riigikogu võtab sellekohase seaduse vastu, siis küll. Sest tema kuulumist mööda olevat niisuke seadus teoksil, et daamid võivad end registreerida ka kordniku juures, härrad ainult linnaametis, nii et oleksid mõlemad täiesti üheõiguslikud.

Kahjuks ei tahtnud daam uut seadust oodata ja nõnda ei saanud kordnik teda aidata. Aga kõigest hoolimata daamist ja puujalgsest sai õnnelik paar. Ainult lapsi neil ei olnud, sest need olid

moest ära, nagu beež king. Aga nad muretsesid enestele kaks koera, ühe suure, teise väikese, ja ostsid grammofoni. Seejuures läksid nad esimest korda vastamisi, sest mees arvas, et välisvaluuta pärast võiks osta ainult vana grammofoni, mitte uue, kuna naine kinnitas, et kui mees teeb oma puujala puht-eesti kasest, mitte aga massiivsest mahagonist ega india palisandrist, siis on nemad toonud isamaa altarile küllalt suure ohvri välisvaluuta kokkuhoius.

Ja et mees ning naine on üheõiguslikud, siis osteti lõpuks ikkagi uus grammofon, mis oli nii valju häälega, et koerad pistsid teda kuuldes nagu ühest suust haledasti uluma, suur suure ja jämeda häälega, väike väikse ja peenega, et oli lust kuulata endal ja ka teistel. Aga kui nad väsisid grammofoni üleskeeramisest, siis muretsesid nad endile raadio, sest seda keerati ainult lahti, mitte üles, ja nõnda võis isegi magades kuulata kas või välismaa muusikat ja oma koerte ulumist õrnaks unelauluks.

Selle puujalgse noorpaari eeskujul loobusid ka kõik teised noorpaarid lastest ja muretsesid nende asemele endile koerad, grammofonid ja raadiod. Sest, ütlesid nad, kisa teevad nad kõik, aga grammofoni ja raadiot saab kinni keerata, last ei saa. Pealegi, laps võib surra, aga grammofon ei sure. Ent milleks muretseda asja, mis võib surra. Samuti — grammofoni ja raadio võib edasi müüa, last ei taha keegi, paku või jumalamuidu. Mõistate? Isegi varastatud grammofoni saab müüa, aga omaenda last pole kuhugi panna. Kergem on kontidele ja kaltsudele kohta leida kui elavale inimlapsele, sest tema vajab välisvaluutat suhkruks ja soolaks. Aga koer elab ilma suhkru ja soolata. Grammofon ja raadio ka.

Kui aeg täis sai, ilmusid Issanda inglid taevapilvede peal ja nende näod särasid kui päike ja nende valged riided olid tuules kui helendav tuleleek. Ja nad tõstsid oma hõbepasunad suule ja võtsid puhuda kuldset kuulutust, mis pidi saama kogu maailmale. Ja ep olnudki taevalaotuses muud kuulda, kui aga Issanda inglite pasunaid, mis kostsid hommikul vara ja õhtul hilja, südapäeval ja isegi keskööl, kui aga juhtus olema taevas mõni pilvelaik, kuhu inglid võisid toetada oma kannad.

Aga inglite hõbepasunaid kuulsid ja mõistsid ainult vagad, kes viitsid oma maisi elupäevi pühade raamatute ja palvete lugemisega, ja nende säravaid nägusid ning tuliseid rõivaid märkasid ainult vaimust vaesed, kelle elumõte peitus paljas usus ja lootuses. Ning nad tõusid varmalt, kängitsesid oma vanad ja noored jalad ja sidusid vööd oma vööle, et minna läbi käima lausku ja ja mägiseid maid, kuulutades igal pool suure häälega:

«Olge valmis, rutake, sest vaata, aeg on käes, et Ta tuleb jälle, nagu Ta on tulnud ennegi ja tuleb ka pärast seda, igavesest ajast igavesti. Aamen!»

Ja see sündis, et kui inimesed ja nende valitsejad seda kuulsid, said nad kõik täis ärevat meelt, sest nad olid juba ammugi nõnda elanud, nagu ei tuleks Tema enam kunagi uuesti. Isegi selle särava puu, mida nad millalgi olid ehtinud ja põletanud oma laste rõõmuks ja Tema mälestuseks, olid nad unustanud. Ja nad olid maha raiunud kõik rohelised kuused, et neid peeneks jahvatada ja valget paberit ning värvilist siidi valmistada — paberit suurte raamatute kirjutamiseks, siidi oma ihuliikmete katteks ja ehteks.

Aga nagu maailmast olid kadunud jõulupuud, samuti ei leidunud ka lapsi enam, sest inimesed olid kõik rikkaks ja targaks saanud, laps on aga vaese ja rumala rõõm. Naised ei tahtnud enam lapsi ilmale kanda oma rindade ilu pärast ega neid sülle võtta kalliste siidrõivaste pärast, kuna aga mehed kandsid kartust südames oma suurte ja tarkade raamatute pärast, kuhu lapsed armastasid teha väikseid sõrmejälgi.

Inimesed elasid, nagu oleksid nad juba siin maa peal õndsaks saanud, sest õndsate riigis pole enam ei sigimist ega sigitamist, nii lähedal seisavad nad taeva ja maa jumalale ning tema inglitele.

Aga targad maavalitsejad kutsusid kokku oma veel targemad nõuandjad ja teadmamehed ning ütlesid neile:

«Vaata, aeg on täis, et Tema peab tulema, aga meil pole jõulupuud, mida lapsed armastavad, ega ka lapsi, keda Tema armastab. Mis peame meie tegema? Kuidas peame enestele abi saatma, et Tema, kui Ta tõesti tuleb, ei läheks meist mööda? Kas meie ei

peaks laskma oma noori naise lapsi ilmale kanda, kes mängiksid jõulupuu all, kui Tema tuleb?»

Aga nüüd tegi kõige targem tark oma suu lahti ja vastas maavalitsejale nõnda:

«Kõige vägevam maa ja vee valitseja, kes sa käsutad ka õhus ja meie alandlikus südames, kuidas võiksid lapsed selle all mängida, mida pole enam olemas, ja milleks peaksid meie noored naised veel käima peale saama, kui enam pole jõulupuud? Pealegi, oh vägev maavalitseja, kuidas peaks minu noor naine last hoides mind lõbustama, kui ma lähen väsinult koju sinu suurilt nõupidamisilt?»

«Ja kuidas peaks minu naine, oh vägev maavalitseja, sinu truude alamate lõbustuseks ööd läbi laulma ja tantsima, kui ta kannaks last rinna all?» küsis teine tark.

«Ja kuidas peaks minu naine ratsavõistlusist osa võtma, kui mina saadaksin ta käima peale?» küsis kolmas.

«Ja kuidas peaks minu naine sennapoole pilvi tõusma ning taevajumala inglite lõbuks surmasõlmi tegema, kui mina saadaksin ta last ilmale kandma?» küsis neljas.

Ja ei olnud lõppu tarkade meeste küsimustel, kui nad otsisid vabandust oma noortele naistele, kes ei võinud lapsi ilmale kanda oma kehailu ja kahisevate siidehete pärast.

«Aga mis peame meie siis tegema?» küsis tark maavalitseja murelikult uuesti. «Kas meie peame sõna saatma, kui Tema tuleb, et Ta pöörduks meie eluasemeist kõrvale, või peame pühakojas palvetama, et ta viivitaks oma tulekuga, kuni meie arvame heaks hakata lapsi sigitama?»

«Ei, mitte, armuline maavalitseja,» vastasid targad, «vaid meie peame käskjalad kogu maailma läkitama, et nad küsiksid hooliga lausk- ja mägisel maal, kas on keegi kusagil näinud või kuulnud haljendavat kuuske, mis kõlbaks jõulupuuks. Las lähivad maakuulamisele ka needki, kes tänini kaevanud vanus varemeks, kogunud kulunud rahatükke, kõlbmatuid postmarke, läbipõlenud piipusid, poomisnööre ja muid haruldasi asju, mis teritavad meeli ja arendavad mõistust.»

Aga teised targad vaidlesid esimestele kohe vastu, öeldes:

«Milleks tahate, oh maavalitseja, segada oma truude alamate rahulikku elu ja üldkasulikke toiminguid jõulukuuse otsimisega, kui te veel ei tea, kust ja kuidas saada lapsi? Või arvab keegi, et jõulupuu on tähtsam kui lapsed, kes mängivad tema all? Kas ei peaks tark maavalitseja ja tema targad nõuandjad esmalt ikkagi lahendama laste küsimuse ja alles siis läkitama uurijad ja kuulajad rohelise külile?»

Nõnda langesid maavalitseja targad nõuandjad kahte vägevasse leeri, üks oli kuuse leer ja teine laste leer, ning kahe leeri suurel ja sügaval vaidlusel ei tulnud ega tulnudki lõppu. Maavalitseja teritas oma kõrvu väidete kuulamiseks päeva, siis veel teise päeva, aga kolmandal päeval uinus ta oma kuldset troonil väsinult magama, mis sundis vaitlejad vaikima, muidu oleksid nad ehk tänapäevani edasi vaielnud, sest tarkadel ei tule sõnadest kunagi puudu.

Aga kui tark maavalitseja oma kuldset troonil alles puhkas, astus sisse mees, kes tuli maailmarännakult ja jutustas kui ime-

asja, et tema kuulnud mehest, kes olevat rääkinud teisest mehest, kes olevat näinud rohelist kuuske kusagil kaljuorus.

Ja kui maavalitseja targad nõuandjad seda kuulsid, tõstsid nad uuesti häält ja rääkisid valjusti, nii et magaja oma troonil virgus ning küsis:

«Mis on sündinud, et te räägite nii valjusti, nagu oleks sõda tulemas või nagu tahetaks kuningaid troonilt tõugata?»

Aga targad tegid oma suu lahti ja vastasid nõnda:

«Oh armuline maavalitseja, kuningad istuvad alles oma troonidel ja sõja pärast ei tehta kuigi suurt kära, aga siia on saabunud mees, kes on kuulnud teisest mehest, kes on rääkinud kolmandast, kes on näinud rohelist kuuske all sügavas kaljuorus. Sellepärast siis, oh maavalitseja, läkita otsima meest, kes on kuulnud kuusest, sest inimest on kergem leida kui puud: inimene vastab, kui teda kutsutakse, aga puu seisab tumm ja kurt, kuigi tal on hing sees nagu inimesel.»

Ja kuningas tegi tarkade nõu järele ning saatis välja oma käskjalad otsima meest, kes on kuulnud teisest mehest, kes on näinud rohelist kuuske, mis kõlbaks jõulupuuks. Ja kui nobedad käskjalad esimese mehe leidsid, siis leidsid nad varsti ka teise, kes viis nad sinna kaljuorgu, kus pidi kasvama see maailma ainus kuusepuu. Aga täna otsisid nad teda asjata, sest puu oli kõige juurtega maa seest üles kistud ja ära viidud, teadmata kuhu.

Aga kui vägeva maavalitseja käskjalad murelikult aru pidasid, mis sõnumeid oma isandale viia, tuli karjane pasunat puhudes, ja kui nad temalt küsisid, vastas ta:

«Vaata, see puu kasvas siin ja oli mu vanade silmade rõõmuks, aga ühel päeval tulid kuninga sulased, juurisid puu ja viisid ta ära hoopis tükkis. Ja kui ma neid palusin, et nad pikendaksid selle kuusepuu elupäevi minu surmani, mis pole enam kaugel, vastasid nad mulle: «Ons sinu, vanainimese surm tähtsam kui kuldsed lokid, aga need kipuvad tuhmuma ja juuksekarvad maha langema ning ep ole tarkade arvates selle vastu muud rohtu kui aga elava kuuse vaik, mida peab sulatama kalliste võiete sisse. Kumb, oh karjane, on rohkem väärt, kas sinu vanade silmade rõõm või kuningatütre ja kuningapoja armastus, mis sündis ja sureb kuningatütre kuldsetes lakkides? Nõnda ütlesid mulle kuninga sulased, kui nad juurisid mu vanade silmade rõõmu.»

Aga kui maavalitseja käskjalad said karjase sõnad kuulnud, pöörasid nad ümber ja läksid koju tagasi ning teatasid oma isandale kuuldust. Ja maavalitseja sai väga kurvaks, pidas oma tarkade nõuandjate ja teadmameestega kaua aru ning kuulas lõpuks hästi järele, kas ehk pole kusagil inimest, kes oskaks suurtest raamatutest ja värvilistest siidkangastest valmistada kas või ainsagi roheline kuuse, nagu on osatud rohelistest kuuskedest valmistada päratu palju suuri raamatuid ja pikki siidkangaid.

Aga ei leitud kogu maailmast ainustki inimest, ei meeste ega naiste seast, kes oleks võinud teha targa maavalitseja tahtmist mööda, nii et oleks saadud kas või kogu maailma raamatutest ja siidist ühegi pisitillukese lõhnava jõulupuu, kus all mängiksid muretud lapsed, kui tuleb See, kes tulema peab.

Ja maavalitseja südant hakkas sööma kibe nukrus ning ta ütles oma tarkadele nõuandjatele ja teadmameestele:

«Paljuke on tulu tarkusest ja paljuke rõõmu teadusest, kui ka kõige targem teadus oskab küll elavat surmata, mitte aga surnut elavaks teha!»

Aga nüüd tõsis kõige vanem tarkade seast, astus maavalitseja ette, kummardas maani, avas oma hambutu suu ja ütles:

«Kõigeväeline maavalitseja, vaata, ma olen tarkust taga ajades pimedaks jäänud ja suur teadmine on mu kurdiks teinud, aga ma pole leidnud muud jumalaseadust, kui et inimesel on tuhanded surmaväravad avatud, aga eluväravaist üksainus, ning sedagi ei valitse ta ise, vaid tema noor naine. Nõnda on see igavesest ajast igavesti. Sest maailm ringleb ikka sünnist surma poole, ei mitte vastupidi.»

Aga kui see pime tark alles rääkis, toodi maavalitseja ette mees, kes oli inimesi surnuist üles äratanud, nagu rahvahulk tunnistas, kes seisis väljas. Aga targad panid seda naeruks ja ütlesid:

«Aulik maavalitseja, rahvas on ebausklik: ei või surnut elavaks teha keegi muu kui aga jumal üksi. Ons see mees siis jumalapoeg?»

Aga kui maavalitseja mehelt küsis, kelle poegi ta on, siis vastas ta:

«Ma olen inimese poeg.»

«Noh, siis ei või ta surnuid ellu äratada,» hüüdsid targad nagu ühest suust, «sest muidu seisaks see suurtes raamatutes!»

Aga maavalitseja ei võtnud oma tarku kuulda, vaid küsis mehelt, kes seisis tema ees, nagu oleks ta mõni kuningas või kuningapoeg:

«Ütle mulle, oh võõras, oled sa surnuid elavaks teinud?»

«Mitte mina, vaid usk teeb elavaks,» vastas mees. «Kui sul, oh maavalitseja, on usk ja kui sa ütleksid oma kuldse kepi vastu: Öitse! siis öitseks ta.»

Aga targad ja teadmamehed, kes seda kuulsid, vangutasid pead ja ütlesid:

«Kuidas võiks see küll õige olla, sest seda ei õpetata isegi kõige suuremates ülikoolideski.»

Ent maavalitseja, kes polnud kunagi käinud ülikoolis, nagu tema targad nõuandjad, küsis mehelt uuesti:

«Kui usk võib minu kuldse kepi pakatama panna, kas ei või ta siis ka surnud puust valmistatud raamatud ja siidi uuesti elavaks puuks muuta?»

«Küll ikka, oh maavalitseja, kui aga usk on küllalt suur ja kindel,» vastas võõras mees kõhklemata.

«Ons sinul, oh võõras, nii suur ja kindel usk, et sa võiksid paberist ja siidist ühegi halja ning okkalise kuuse teha, mis annaks magusat haisu ja mille all võiksid mängida lapsed säravate küünalde valgusel?»

Aga võõras vastas, nagu loeks ta maavalitseja ja tema tarkade nõuandjate mõtteid:

«Sinul, oh maavalitseja, sinul ja sinu tarkadel peab see kindel ja suur usk olema, kui te tahate paberist ja siidist teha rohelist jõulupuud, millele oleksid teravad okkad.»

«Kas kuuled, oh maavalitseja!» hüüdsid nüüd targad kooris. «See võõras ei vasta õieti, ta põikab kõrvale, nagu oleks ta mõni kelm ja petis. Milleks peaksime meie uskuma, kui meil on suured raamatud täis tarkust? Tema, see võõras, kel on ainult kott ja kepp, peab uskuma, mitte meie. Vastaku ta ometi maavalitsejale, kas tal on nii suur ja kindel usk, et ta võiks paberist ja siidist teha rohelisi jõulupuid.»

Aga võõras ei vastanud, kuigi maavalitseja vannutas teda seda tegema. Selle asemel küsis ta:

«Kus on see paber ja siid, millest maavalitseja tahab valmistada jõulupuid?»

Ja maavalitseja andis käsu, et targad kannaksid kokku oma veel targemad raamatud ja et ilusad naised tooksid võõra mehe ette oma veel ilusamad siidehted.

Aga nüüd tõusis kogu maal hirmus kisa ja karjumine ja naiste nutul polnud otsa ega äärt. Maavalitseja omagi naine valas pisaraid päevade kaupa, sest öösel polnud tal selleks mahti suurte pidude pärast. Ja ta kinnitas maavalitsejale, et tema ei täi oma siidist juppigi jõuluks anda. Isegi see siid, mis koeramantleis või -patjades, pidi olema hädavajalik, sest maavalitseja noor naine armastas ainult neid koeri, kel ei tulnud mujal und kui aga siidpadjul. Tahaks aga maavalitseja siiski oma käe pista naise siidi külge, et seda viia võõra mehe ette ära rikkuda, siis võib ta seda teha ainult üle oma naise surnukeha astudes.

Nõnda arvas maavalitseja noor naine ja ta kutsus kõik teised naised oma kotta kokku ja pani neile südame peale, et ka nemad arvaksid oma meeste ees samuti. Andku mehed oma raamatud jõulupuuks, kui nad nii väga tahavad selle all last mängida, raamatuid on elus vähem vaja kui siidehteid.

Aga noorte naiste targad mehed arvasid just vastupidi ja nõnda polnud vaidlusel ja riikul loota lõppu. Mehed kinnitasid oma suures tarkuses, et ennem annavad nad oma elu, kui et viiksid ainukesegi raamatu võõra mehe ette, sest inimene pole midagi, raamat on kõik. Raamatutega on ju nõnda, et mida vanemaks nad saavad, seda kallimaks nad lähevad, ja ei ole ühtegi raamatut, mis ei saaks aastatega vanemaks. Nõnda siis, kes hävitab raamatu, see hävitab varanduse, mille väärtus kõigub igavikus nulli ja lõpmatuse vahel.

Pikkamisi tõusis tarkades meestes ja nende noortes naistes koduste tülide tõttu viha selle võõra vastu, kes ootas alles paberit ja siidi, et sellest valmistada usu abil jõulupuu. Aga kui ta tüdis kauasest ootamisest, ütles ta viimaks maavalitsejale:

«Kus on see siid ja paber, mis pidi saama usu kindluse ja suu-ruse prooviks? Kui kaua peab inimesepoeg seda ootama?»

Aga maavalitseja vastas võõrale:

«Nagu sa näed, oh võõras, minu maa ja rahvas ei hooli usust ega tema kindlusest, vaid käib tarkuse kannul. Ja kuidas võiksid nad siis teie ette tuua oma raamatud, milles peitub nende tarkus, või oma siidi, mis on saadud tarkusega! Kas ei ole sul ehk nii kindlat usku, oh inimesepoeg, et sa teeksid mulle pisi-tillukesegi jõulupuu ei millestki?»

«Oh, armuline maavalitseja, sa nõuad minult imet,» vastas võõras nüüd. «Aga milleks vajad sa imet, kui sina ja su maa ning rahvas elab tarkusest.»

Need sõnad panid maavalitseja mõtlema. Kaua istus ta oma troonil ja vahtis enese ees seisvat võõrast, kes tikkus talle ikka rohkem ja rohkem südamesse. Viimaks laskis ta tal minna ja ütles, et homme tahaks ta teda veel kord näha.

Aga kui maavalitseja targad nõuandjad seda kuulsid ja kui nad olid rahvalt kindlasti teada saanud, et see võõras on tõesti surnuid üles äratanud, siis hakkas neil hirm oma hea leivapalukese pärast. Sest nad kartsid, et maavalitseja võiks neid kõiki ja igäihte oma kotta saata ja endale ainult selle võõra inimesepoja nõuandjaks jätta. Sellepärast pidasid nad isekeski ja oma naistega kurja nõu, kuidas küll sellest võõrast lahti saada, kelle poole maavalitseja süda kipub hoidma. Ja nad tõstsid tema peale kaebust ning ütlesid, tema käskinud maavalitseja aujärjelt tõugata ja ära tappa ja kolme päeva pärast lubanud ta tema uuesti ellu äratada ja troonile tõsta. Niisuguste sõnadega õhutavat ta ärevust ja mässumeelt, ning kui see nõnda edasi kestab, siis olevat maavalitseja enda ja tema trooni päevad varsti loetud.

Seda kuulnud, maavalitseja kutsus võõra oma kuldse trooni ette ja küsis:

«On see tõsi, oh võõras, et sa oled käskinud mu ära tappa ja oled lubanud mu kolmandal päeval jälle üles äratada?»

Ja võõras vastas:

«Oh maavalitseja, anna oma tarkadele andeks, sest nad ei tea, mis nad räägivad.»

Aga targad võtsid ikka enam südant, tõstsid kurja kaebust ja ütlesid viimaks ähvardades, et kui maavalitseja annab armu võõrale, kes õhutavat troone tõukama ja kroonikandjaid tapma, siis ei ole ta õige mees õigel kohal. Sest kes soovitab tapmist, selle peab tapma, nõnda on õigus ja seadus. Pealegi, kuna see võõras lubab surnud kolmandal päeval jälle üles äratada, siis äratagu ta iseend, nii et targad seda näeksid ja võiksid seda asja teaduslikult läbi katsuda.

Niisugune oli tarkade nõu. Ja kui võõras neile midagi ei vastanud, küsis maavalitseja temalt:

«Miks sa ei räägi, oh võõras? Eks sa ei kuule, kuidas nad sinu peale kaebavad?»

Ja võõras vastas maavalitsejale:

«Ma kuulen ainult, et nad nõuavad sinult, oh maavalitseja, minu surma, sest nad usuvad, et mina olen surnuid üles äratanud, aga ons siis surma nõudmine pealekaebamine?»

Need sõnad panid maavalitseja veel enam mõtlema ja ta katsus tema vastu ikka raskemaid süüdistusi ja ikka rohkem kogunes rahvast, kes nõudis tema surma. Viimaks ei jäänud maavalitsejal muud nõu üle, kui et pidi võõra tarkadele välja andma, et nad mõistaksid tema üle kohut maa seadusi ja oma tarkust mööda.

Nõnda polnud võõral enam mingit pääsu ja ta pidi surema, sest veel kunagi pole ei inimese, looma ega ühegi taime elu vastu pidanud, kui targad ja teadmamehed asuvad tõsiselt tema kallale.

Aga võõras suri rahulikus meeles, nagu peakski see nõnda

olema või nagu ohverduks ta hea asja eest. Ja kui tema hingel hakkas maises ringis kitsas kätte tulema, läksid taevad tema pea kohal lahti ja üks ingel puhus kuldpasunat ning hüüdis nagu kõuemürinaga alla maa poole:

«Vaata, seal on inimesepoeg, kes saab surses jumalaks!»

Aga ingli pasunat ja häält kuulsid ainult vagad, kes veetsid oma elupäevi pühade raamatute ja palvete lugemisega. Ent kui sel paigal, kuhu maeti võõras inimesepoeg, tärkas hõbedane kuusk, mis kasvas aina pikemaks, paksemaks ja jämedamaks, siis seda nägi kogu rahvas. Ja vagad ütlesid, näidates kuusele:

«Näete, õed-vennad, võõras, kelle targad tapsid, on hauast üles tõusnud ja läheb taeva poole.»

Ka maavalitseja targad nõuandjad tulid hõbedast kuuske vaatama ja varsti liikus kogu maal kuulujutt, et võõras, kes oli surnuid üles äratanud, polnud keegi muu kui jumalapoeg. Ja targad seletasid rahvale, näidates nagu vagadki kuusele:

«Vaadake, kallid inimesed, see on püha puu, mis on märgiks, et teie olete lunastatud. Meie lunastasime teid, sest meie tapsime selle võõra inimesepoja. Sellepärast, oh mehed, naised ja lapsed, nii mitu korda kui te selle halja puu all kokku tulete, mälestage meid, tarku, sest meie käte küljes on inimesepoja veri, kes suri enda jumalaks.»

1934

Jaan Konarik oli lõplikult veendunud, et elu on õnnemäng, kus valitsevad mingisugused kosmilised seadused, mida inimene oma aruga ei taipu. Ole arst, advokaat, insener, arhitekt, ärimees, kujur või kirjanik, ikka kordub sama: teatud ajavahemikul õnnestub sul kõik, teostuvad isegi su kõige võimatamad ja usku-matumad üritused, nii et sa ise ja kõik teisedki peavad sind kas imeliseks õnnelapseks või haruldaselt taibukaks ja ande-rikkaks.

Nõnda kestab see tunde, päevi, kuid, aastaid või aastaküm-neidki. Õnn on sinuga magama heites ja magamast tõustes ning saadab sind kõigil su elusammudel. Aga siis tekib sündmuste keerus mingisugune murre või vaevaltajutav nõksak, mida taip-pad kohe või alles hiljem, ja sellest silmapilgust kaob kõrgem tasapind su jalge alt ning sa langed harilikkuude surelikkude hulka. Nüüd tabab sind üks ebaõnnestumine teise järel. Oled sa advokaat, siis ei aita mingisugused paragrahvid ja kogemused, sa kaotad ühe protsessi teise järel, nii et oled jahmatanud ise nagu teisedki. Arhitektina või insenerina langevad sul ehitata-vad majad või sillad sisse või sind tabavad muud asjaolud, mis muudavad su lootused pettumuseks. Kirjanikuna leiad, et su kirjastaja on kelm, pankrotis või et sa oled äkki kaotanud hingelise sideme oma lugejaskonnaga. Eile veel tundsid, et see on olemas, aga täna seda tundmust enam ei ole ja see paneb kam-mitsasse su mõtted ja hingelise taibu ning teeb su sõnadelt ja stiililt kidakeelseks. Ärimehena tabab sinu operatsioone kas mõni rahvusvaheline katastroof, ministrite vahetus või mõni uus sea-dus, mis muudab üleöö konjunktuuri ja viskab sinu põhjendatud arvestused uperkuuti. Nõnda saad sa kasu asemel löök löögi peale kahju.

Selles seisukorras oli praegu Konarik. Kümmeaastat oli ta olnud saatuse lemmikuks. Peaaegu ei millestki oli ta tõusnud jõukate sekka, keda tunti, imetleti ja kadestati. Ta abiellus noore, ilusa ja rikka naise-ga ja tal oli poeg, keda armastas ja hellitas tema ise ja kogu ta tutvuskond. Tal oli jäänud veel ainsaks sooviks saada pojale seltsiks väike tütrekene. Aga enne kui see jõudis teostuda, läksid tal naise-ga asjad sassi. Miks see nõnda sündis, seda Konarik ei osanud seletada, aga see sündis. Ja see oligi nagu selleks murdeks, mis võttis tema elult õnne. Äriasjad hakkasid veerema allamäge. Poiss, kelle kohus mõistis temale, hakkas põdema, kuni suri, ilma et oleks aidanud arstid, rohud või haigla. Varandus kahanes päev-päevalt, ja mida ta suu-tis päästa operatsioonidest, selle võtsid sõbrad žiirodega. Tundus, nagu oleksid tuttavad, sugulased ja omaksed heitnud kokku tema vastu. Täna kirjutati tema korteris viimane kui asjake üles. Tal

ei olnud enam midagi peale selle, mis tal oli seljas. Tundide kaupa oli ta ümber hulkunud ja oma pead murdnud kõige üle, mis olnud ja mis tulema pidi, ning ta tundis, et ta enam oma koju minna ei taha, ei või. Tal oli ainsaks veendumuseks ja tundmuseks: kõigele peab lõpu tegema, küsimuseks oli vaid: kuidas? Jah, see oli veel ainsaks eluküsimuseks, ja seda ta katsuski lahendada, kolades mõttetult mööda linnatänavaid ümber. Et tema ümberkolamine tõesti mõttetut pidi olema, tõendas seegi, kuidas ta vastutulijatega kokku põrkas ja möödaminejaile teel risuks sattus. Aga ta märkas seda nagu poolunes, nagu läbi udu. Lõpuks kuulis ta nagu rääkiva lapse häält. Ilma silmi pööramata nägi ta väikest tütarlast ja mõtles, et palutakse armu. Ükskõikselt sammus ta edasi. Aga natukese aja pärast kuulis ta endist lapsehäält ning tundis, et keegi sikutab tema mantlihõlma.

«Onu, ma ei oska koju minna,» kostis lapse suust.

Konarik peatus ja vaatas ümber. Tema ees seisis väike ja kõhn tütarlaps kulunud ja puudulikus riietuses, nagu sügistuulest sinakas, käeotsas kandjaga võrreldes liiga suur kohver.

«Mis sa tahad, lapsuke?» küsis Konarik.

«Ma ei oska koju minna,» kordas tütarlaps ja vahtis ise teisel pool platsi seisvate majade poole, nagu tahaks ta, et tema kodu oleks seal.

Konarik seisis natukese aega juhmilt, nagu ei mõistaks ta lapse sõnu, ja küsis alles natukese aja pärast:

«Kus sa siis elad?»

«Kingu tänavas,» vastas tütarlaps.

«Ja kust sa tuled?» päris Konarik.

«Koolist,» vastas laps, vahtides ikka veel suurte majade poole, mis seisis teiselpool platsi.

«Ja ei oska koju minna,» lausus Konarik endamisi, nagu ei taipaks ta ikka veel õieti, milles asja sisu ja mõte.

«Ei oska,» kinnitas laps.

«Sa vaeneke küll,» lausus Konarik, nagu haletseks ta lapsukest, aga tõepoolest mõtles ta ainult: mis siis nüüd teha? Aga siis torgatas tal meelde, et ta longib niikuinii mööda tänavaid ümber, miks ei võiks ta siis last koju juhatada, ja ta ütles talle:

«Tule mulle järele.»

Nii ütelnud, hakkas ta minema. Kui kaua ta nõnda läks, seda ei pannud ta tähele, aga äkki kuulis ta, et laps ütles:

«Onu, ma olen väsinud.»

Ja kui Konarik ümber pöördus, nägi ta, et tütarlaps on oma kohvri maja seina äärde asetanud ja ise sellele istunud.

«Kui mina kohyrit kannan, kas sa siis jaksad edasi minna?» küsis Konarik.

«Siis jaksan küll, sumadan on raske,» vastas laps.

«Lase siis mina kannan su sumadani,» ütles Konarik.

«Jah, onu,» oli laps nõus, tõusis kohvriilt ja ulatas selle Konarikule.

Nõnda nad siis läksid kahekesi. Laps ei kõndinud enam Konariku järel, vaid kõrval.

«Sumadan on tõesti üsna raske, mis sul siin sees on?» küsis mees viimaks.

«Raamatud,» vastas laps ja lisas: «Leiba enam ei ole, see sai koolis otsa.»

Et laps kooli nimetas, siis küsis Konarik:

«Kus koolis sa käid?»

«Mülka tänavas,» vastas laps.

«Miks nii kaugel? Kas kodu ligemal kooli ei ole?» päris Konarik edasi.

«On küll,» vastas laps, «aga seal pole nisukest maja kui Mülka tänavas, sellepärast.»

«Mis maja seal siis on?»

«Suur ja ilus.»

«Ja sina armastad suurt ja ilusat?» küsis Konarik.

«Ega mina, aga ema,» vastas laps.

«Aga miks siis ema sind koolist koju ei vii?»

«Ema on töö.»

«Aga isa?»

«Isa ei ole.»

«Kus siis isa on?»

«Ma ei tea.»

«Kas ema pole ütelnud?»

«Ma pole küsinud.»

Nõnda kõneldes olid nad jõudnud platsi äärde, kust pidi tiirlevate autode vahelt üle minema. Sõna lausumata võttis laps Konariku paremast käest kinni, mis oli vaba. See mõjus Konarikusse rohkem kui miski muu. Laps pidi olema harjunud kellegi käest kinni võtma, muidu poleks ta seda praegu nii endastmõistetavalt teinud. Laps pidi olema armastusega harjunud, muidu poleks ta teda kui võõrast nõnda usaldanud.

«Onu, küll on sul soe käsi,» ütles laps mehe mõtete vahele ja pistis oma käe sügavamalt talle pihku.

«Aga sinu sõrmed on külmad,» vastas Konarik ja pigistas taskesi lapse kätt oma peos.

«Ma kaotasin oma kindad ära, sellepärast,» seletas laps.

«Eks ema osta uued,» lohutas Konarik teda.

«Ei, emal pole raha.»

Nad vaikisid natukeseks. Aga kui nad olid jõudnud üle platsi, küsis Konarik:

«Mis kindad need olid?»

«Villased, hallid.»

«Kas sa tahad, et onu sulle uued ostab?»

«Ma ei tea.»

«Kas läheme siis poodi, tuled?»

Laps mõtles natukene aega, vaatas siis Konarikule otsa ja ütles:

«Ema ei luba.»

«Aga sa pole ju emalt küsinud,» vaidles Konarik lapsele vastu.

«Võõralt mehelt ei tohi midagi vastu võtta, muidu ütlevad kohe kõik ei tea mis,» seletas laps.

«Ütleb ema nõnda?» küsis Konarik.

«Aga kes siis?» küsis laps vastu.

«Noh, siis las kindad jäävad täna ostmata,» ütles Konarik. «Aga kas tahad, et ma ka homme sulle vastu tulen?»

«Tahan küll, kui sa sumadani kannad,» vastas laps.

«Siis teeme nõnda,» seletas Konarik, «et sina räägid emale kõik ilusasti ära ja küsid luba, kas ma võin sulle uued kindad osta, ja kui ema seda lubab, siis ma homme ostan.»

«Aga kui ema ei luba?» küsis laps vastu ning lisis: «Ja ema ei luba.»

«Siis ma tulen ise ema juurde ja küsin temalt luba ning ostan siis,» rääkis Konarik otsustavalt.

«Ma ei julge seda emale rääkida,» ütles laps natukese aja pärast vaikselt.

«On siis ema nii kuri?» küsis Konarik.

«Ei,» vastas laps.

«Aga miks sa ei julge siis rääkida?»

«Ema ütleb alati, et ma olen nüüd juba suur tüdruk ja oskan ise koolist koju tulla,» seletas laps natukese aja pärast, «aga kui ta kuuleb, et ma pole suur, et ma ei oska ise tulla, siis ta hakkab hirmust kartma ja nutma, sellepärast. Veel täna hommikul ütles ta mulle: Maret, pea meeles, pea kindlasti meeles, et oled juba suur, siis oskad ise tulla.»

«Kui vana sa siis oled?»

«Saan varsti seitse, sest mul tuleb varsti sünnipäev.»

«Millal su sünnipäev on?»

«Veel üks nädal ja siis veel üks ja siis tulebki.»

Nad läksid tükk maad vaikides. Siis küsis Konarik:

«Kas nüüd oskad juba ise koju minna?»

«Jah, nüüd oskan. Seda suurt, valget maja ma tunnen juba.»

«Noh, siis head päeva.»

«Head päeva,» vastas laps ja võttis pakutud kohvriku vastu, aga ei hakanud ometi minema. Ka Konarik seisatas lapse ees, nagu ootaks ta midagi. «Kas sa siis homme tuled, onu?» küsis laps viimaks.

«Kui sa emale kõik ütled, siis,» vastas Konarik.

Jälle mõtles laps natukene aega, enne kui ütles:

«Ära siis tule.»

Ütles ja pöördus minema. Aga Konarik ei saanud nüüd midu, kui pidi lapsele järele minema ja temale ütleva:

«Ma tulen niikuinii.»

Laps jäi seisatama, vahetas kätt kandmiseks, vaatas mehele otsa, katsus nagu naeratada ja läks siis sõna lausumata edasi.

Konarik pöördus tagasi. Aga äkki pani ta tähele, nagu ei kõnniks ta enam eesmärgita mööda linnatänavaid, vaid nagu teaks ta, mis ta tahab ja kuhu ta läheb. Ta läheb koju, jah, sinna läheb ta nüüd otseteed, kuigi seal on viimane kui asjake üles kirjutatud.

Elu oleks nagu äkki uuesti mõtte saanud. On sündinud mingisugune uus murrang Konarikus endas ja nagu kogu maailmas. On sündinud uus usk ellu ja inimestesse.

Ta jäi seisma ja vaatas tagasi: laps kadus parajasti tänavanurga taha; tal oli punane mütsike peas ja kohver käes. Aga ta ei tuletanud Konarikule põrmugi tema oma last meelde. Ainult üht mäletas ta selgesti: lapse sõrmed olid kanged ja külmad.

Juba teist aastat tõi jõuluvana Uunole kingiks sõdureid, ratsanikke, kahureid, lennukeid, soomusautosid ja tanke. Need kõik meeldisid talle väga, sest sõdurid ja ratsanikud võis ritta seada, nagu marsiksid nad, lennukitega võis mööda tuba joosta, nagu lendaksid nad, kahurid võis vinna tõmmata ja siis lasksid nad, ning autod ja tankid võis üles keerata, nii et nad jooksid tükk maad mööda põrandat kas vaikselt või müriks.

Aga kui Uuno kogu seda toredust Maretile näitas, kes oli temast paar aastat vanem, kirtsutas see oma õhukesi huuli, nagu tahaks ta öelda: mis see ka on. Ja et õele näidata, et see on ometi midagi, tõmbas Uuno kahuri vinna ja hüüdis:

«Vaata nüüd!»

«Noh, hea küll, ma vaatan,» vastas Maret.

Uuno sihtis rivisseisvaile sõdureile ja ratsanikele ning laskis pakipulgast kahurikuuli suure toredusega minema. Aga kuul ei tabanud ühtki sõdurit ega ratsanikku ja sellepärast ütles Maret:

«Näed nüüd — mitte midagi!»

«Ega päriskulgi alati pihta lähe,» püüdis Uuno end vabandada ja lisas: «Vaata veel!»

«Noh, ma vaatan,» nõustus Maret.

Uuno tulistas teist korda sõdureid ja ratsanikke, aga jällegi tagajärjeta. Alles kolmandal korral tabas valge pakipulk sõdureid ja niitis neist mitu tükki maha. Isegi üks ratsanik lendas uppi ja tal tuli pea otsast ära.

«Vahi nüüd!» karjus Uuno võidurõõmsalt. «Näed, kohe mitu korruga ja kindralil pea maas.»

«Pea maas, — aga verd pole ühti,» ütles Maret halvustavalt ja pööras vaevalt silmad venna lahinguplatsile.

«Kas siis kohe veri?» küsis Uuno, kui oli natuke aega järele mõtelnud.

«Aga kui sõda?» ütles Maret.

«See pole ju sõda,» hüüdis Uuno võidurõõmsalt, «see muidu niisama!»

Sellele kas ei tahtnud või ei osanud Maret midagi vastu öelda, igatahes jättis ta asja seks, nagu oleks venna väide põhjendatud. Natukese mõtlemise järele ütles ta ometi uue hooga:

«Aga suitsu ja pauku ei ole ju ka, kui sa lased. Ei ole midagi. Oleks ometi suits ja paukki.»

«Jah, oleks ometi suits ja paukki!» mõtles Uuno, sest ta tundis, et Maret'i sõnad on põhjendatud. Sest milleks üldse lasta, kui puudub suits ja pauk!

Aga Maret'il oli veel üks väide tagavaraks, mis pidi vennale tõendama, kui väga tähtis on tema tegevus sõdureid ja ratsanikke pommitades.

«Vaata,» ütles ta, «mahalastud sõduritel on silmad lahti, aga miks on neil silmad lahti, kui nad on pommiga maha lastud? Pomm lööb ju surnuks ja surnul on silmad kinni!»

«Ei ole ühti,» vaidles Uuno vastu: «kui Valtu suri vingu, siis olid tal silmad lahti, ma ise nägin, kui ema tõi ta toast jalgu-pidi õue.»

«Ega siis sõdur pole koer, et ta sureb lahtiste silmadega,» ütles Maret. «Kui vanaema oli puusärgis, siis olid tal silmad kinni, ja pisi-Mikul olid ka, enne kui isa pani kirstule kaane peale.»

«Küll oled sa rumal!» hüüdis Uuno nüüd. «Kas siis vanaema ja Miku surid pommist? Neil oli ju haigus.»

«Mis sest,» vastas Maret. «Kui inimene magab, siis on tal ikka silmad kinni.»

«Sõdurid ei maga ju, nad on surnud, kui pommiga.»

«Ema jälle ütles, et surm on seesama, mis unigi, ainult et pikem ja raskem. Ja isa paneb alati silmad kinni, kui ta viskab pikali, nagu minu Tiiugi.»

«Ega siis sinu Tiiul pole hinge sees!» hüüdis Uuno põlglikult.

«Ikka rohkem kui sinu sõduritel. Tiiu paneb silmad kinni, aga sõdurid ei pane, seisku nad püsti või olgu pikali.»

Ja Maret võttis oma punapalgelise Tiiu ning laskis ta venna ees mitmed-setmed korrad pikali ja tõstis püsti, nii et nuku silmad vajusid kinni ja läksid lahti, nagu uinuks ja ärkaks või sureks ja elustuks ta siinsamas väikesel käeliigutusel korduvalt.

«Ega ta siis nüüd kuku pommiga,» katsus Uuno veel kord vastu vaielda. Aga Maret oleks nagu neid sõnu just oodanudki, sest kohe seadis ta oma Tiiu püsti seisma ja ütles:

«Pommita, nii et ta kukub, küll siis näeme, kas silmad lähevad kinni.»

«Tiiu on ju tüdruk, minu sõdurid tüdrukute peale ei lase,» ütles Uuno.

«Sest pole ühti, et tüdruk, nüüd lastakse ka tüdrukute peale,» seletas Maret ja lisas natukese aja pärast vennale julgustavalt: «Isa loeb ju lehest, et nüüd pommitatakse naisi ja lapsi, miks siis tüdrukuid ei või.»

See veenis Uunot ja ta korjas põrandalt pakipulki, et hakata Tiiut tulistama, kes seisis hiiglasena sõdurite ja ratsanike kõrval, sinised silmad pärani lahti, kuldsed lokid roosa siidpaelaga kokku seotud ja punane undruk laiaili, nagu lehvitaks teda tuulepuhang. Aga kui kahur oli juba vinnas ja pakipulk pommina otsapidi torus, ütles Maret:

«Ära sa silma sihi, need on Tiiul kõige õrnemad, lase ta muidu pikali.»

«Minu pommid ei võta teda muidu, kui pean pähe, Tiiu on ju hirmus suur,» arvas Uuno.

«Küll nad võtavad,» arvas Maret, «Tiiu pole ju mees, et oleks nii kole tugev, tema seisab vaevalt jalul.»

«Uuno laskis esimese pommi lendu, see jooksis mööda. Teine tabas Tiiu laia undрукut, aga ei teinud talle enesele midagi, sest ta seisis nagu noor jumalatar, silmad pärani, kellesse ei hakka maised asjad. Üks pomm tabas teda rindu ja pani ta pisut nagu tuikuma, aga ometi ei kukkunud ta maha.»

«Eks ma öelnud kohe, et peab pähe, muidu ta ei lange,» seletas Uuno.

«Lase nüüd, lase ikka, ega siis sõjas kahest-kolmest pommist midagi aita,» sundis Maret venda.

Nõnda jätkas Uuno pommitamist. Aga esimene tabamus pähegi ei rabanud Tiiut jalust, nagu oleks ta surematu.

«Peaks olema raskem kahur, siis ma näitaksin,» ütles Uuno ikka uusi ja uusi pomme sinisilmse Tiiu pihta saates. Viimaks sündis ime: üks pomm tabas teda ei rindu ega pähe, vaid ainult kätte, ning ennäe, ta langes maha — esiteks nagu küljeli, pärast ometi ilusasti selili, nii et silmad läksid kinni.

«Valmis! Surnud!» hüüdsid lapsed nagu ühest suust ja Maret lisas omalt poolt: «Vaata nüüd isegi, et silmad on kinni, aga sinu sõdurite silmad on lahti.»

«Mis siis sest?» küsis Uuno, nagu oleks ta eelmise arutluse kõik juba unustanud.

«Neil pole ju hinge sees, kui silmad on lahti ja ise surnud,» seletas Maret. «Aga Tiiul on, sest tema paneb kohe silmad ilusti kinni, nii kui lased ta pommiga pikali.»

«Aga miks ta ei karju, kui annad talle vitsu?» küsis Uuno.

«Ega tal siis niipalju hinge ole, et ta karjuks, ta ainult paneb silmad kinni, kui heidab magama või hakkab surema. Sinu sõdurid aga jätaavad surres silmad lahti, nagu oleksid nad loomad. Aga nad ei ole ju, sest neil on kaks jalga ja kätt, nii et on inimesed nagu meiegi.»

«Meie oleme lapsed,» püüdis Uuno õele vastu vaielda, «ema ütleb, et oleme.»

Lapse ja inimese suhtes Maret ei teadnud otsekohest ja selget vastust. Seepärast kargas ta uuesti sõduritele ja püüdis veel kord väita, et nemad peavad ometi surres silmad kinni panema. Kuigi Mareti seletused muutusid lõpuks nii segaseiks, et nad rääkisid ennem tema väite vastu kui poolt, ometi veensid nad Uunot tõsiasjas, et tema sõduritel on vähem hinge sees kui Mareti Tiiul. See vaevas ta südant ja ta ei leidnud muidu rahu, kui pidi isaga asjast juttu tegema — isaga seepärast, et kõik jõuluringid tulid jõuluvanalt, ja temaga pidi salajases ühenduses seisma isa, mitte ema. Jõuluvana ei armastanud naistega asju ajada, või kuigi, siis ainult niipalju, et tegi ukse praokile ja pistis jõuluringikoti emale pihku, ilma et iseend talle näitaks. Ema võis jõuluvana ainult selja tagant vaadata, kui ta läks kuuldamatul sammul trepist alla või väravast välja. Nõnda oli loomulik, et Uuno ütles lõpuks isale:

«Kirjuta jõuluvanale.»

«Milleks?» küsis isa ja lisas: «Jõulud on ju möödas.»

«Minu sõduritel pole hinge sees, sellepärast,» seletas Uuno.

«Kes seda ütleb?» imestas isa. «Kuulen esimest korda, et sõduritel pole hinge sees.»

«Maret ütleb, et nad ei pane silmi kinni, kui surevad,» kurtis Uuno.

«Ah nii!» venitas isa mõtlikult, kuna Uuno oma kurtmist jätkas: «Aga Tiiu paneb silmad kinni, kui jääb magama või hakkab surema.»

«Kes see Tiiu on?» küsis isa.

«Kas sa siis seda ei tea?» imestas Uuno. «Tiiu on ju Mareti nukk.»

«Selle nimi oli ju ikka Margareete.»

«See oli eile, mitte enam täna, sest eile oli ta sakslane, aga täna on ta juba eestlane.»

«Nii ruttu!» hüüdis isa.

«Maret ütleb, et aeg on niisuke.»

«Nii, nii,» lausus isa nõustuvalt.

«Noh, ja nüüd ütleb Maret, et tema Tiiul on rohkem hinge sees kui minu sõduritel, sest et paneb silmad kinni ja teeb lahti.»

«See on sellepärast, mu poiss,» seletas isa nüüd, «et Tiiul on pärisriided seljas ja nii ilusad lokid. Inimesel ei tule muidu õieti hing sisse, kui peavad olema hästi ilusad riided ja lokid.»

«Siis mina tahan oma sõduritele ka hästi ilusaid riideid ja lokke, nii et tuleks hing sisse,» ütles Uuno.

«Kallis poiss, mis parata, kui sõduritel ei ole enam ilusaid riideid ja lokke! Enne oli, aga nüüd enam ei ole. Siis oli, kui sõdur võitles veel mõõga ja piigiga, aga nüüd on ju ainult pommid. Pommid õhust ja veest, pommid maa ja vee alt, nii et ilusaid riideid ja lokke pole enam vaja, sest ammu enne oled surnud, kui teised neid näevad. Ainult tüdrukutel on veel ilusad riided ja lokid, nii et nad paneksid silmad kinni ja teeksid nad lahti, nagu oleks neil hing sees.»

«Mina tahan oma sõduritele ka hinge sisse, et silmad käiksid kinni ja lahti!» hüüdis Uuno, kel peaaegu nutt varaks, sest isa seletusest taipas ta umbkaudu ainult niipalju, et sõduritel ei ole ega tulegi hinge sisse ja sellepärast ei käi nende silmad kinni ja lahti.

«Võiks ju jõuluvanale kirjutada, ehk saab tema aidata,» ütles isa, et poega lohutada ja rahustada.

«Kirjuta jah, isa, jõuluvanale, et ta teeks mu sõduritele hinge sisse!» hüüdis poiss.

«Aga seda ei saa enne kui tulevaks jõuluks, sest jõuluvana ei võta enne kirju vastu.»

«Miks ta ei võta?»

«Tal pole aega, sest on muud tegemist. Aga paar kuud enne jõulu, siis. Nii et kui uued jõulud lähenevad, siis tuleta mulle meelde, nii et kirjutan. Ja siis paneb jõuluvana kõik oma suured ja väikesed töökojad käima ning valmistab palju-palju riideid ja lokke, nii et aitab kohe kõigile sõduritele hinge sissepanemiseks.»

«Nii et silmad käivad kinni ja lahti?» usutles Uuno.

«Nii et lahti ja kinni,» kinnitas isa.

«Kas ratsahobustel ka?»

«Ega siis hobustel, neil pole ju ilusaid riideid.»

«Aga kui ka neile ilusad riided, kas siis tuleb hing sisse?» huvitus poiss.

«Sa teed lõpuks oma väikesele toolile ka riided ja lokid, nii et temalgi tuleks hing sisse,» naeris isa.

Uuno ei saanud hästi aru, mille üle isa naerab, aga siiski hakkas ta ka ise naerma ja ütles:

«Ja lumememmele ka ilusad riided ja lokid, nii et tuleb hing sisse.»

«Ning aiateivastele ka riided ja lokid, nii et oleks kõigil hing sees,» jätkas isa.

Nüüd naeris Uuno juba täiest südamest, sest oli väga naljakas mõtelda, et ka aiateivastel oleksid riided seljas ja lokid ning silmad, mis käivad kinni ja lahti. Nali peitus selles, et teibad meenutasid Uunole isa särke ja pükse, mis olid millalgi aia otsas rippunud, kus tuul nad suureks ja ümarikuks puhus, nagu ei ripukski särgid ja püksid, vaid isa ise. Miski polnud Uunole suuremat naeru toonud kui lipendavad särgid ja püksid, mis lähivad vahetevahel ei tea miks tuult täis.

Uuno südamlikku naeru kuulis ka Maret ja tuli vaatama, mis naerulinnupesa ta leidnud. Ja kui oli kuulnud, milles asi, hakkas ka tema naerma, ja nõnda naersid nad kõik üheskoos, nii et Uuno unustas oma hingetud sõdurid hoopis. Ainult õhtul, kui ta oli juba asemel, meenusid talle tema sõdurid uuesti ja ta ütles emale:

«Nüüd saavad mu sõdurid endale hinge.»

«Kuidas nii?» imestas ema.

«Isa kirjutab jõuluvanale, kui tulevad uued jõulud, tema teeb — paneb kõik vabrikud käima, nii et saab palju-palju ilusaid riideid ja lokke, küll siis hakkavad kõigil silmad kinni ja lahti käima.»

«Siis ole aga hea laps ja jää ilusasti magama, ega jõuluvana muidu seda tegema hakka,» manitses ema. «Ainult headel lastel ja sõduritel tuleb hing sisse.»

«Ainult headel...» sonis Uuno pooleldi juba uneuimas.

Aga niipea kui ta oli magama uinunud, nägi ta, et uued jõulud ongi juba käes ja ta kuulis selgesti, kuidas isa ütles temale:

«Noh, Uuno, jõuluvanalt tuli kiri, ta kutsub meid enda poole, vist on ta juba sõduritele hinged sisse teinud. Pane end kähku riidesse, et me hiljaks ei jääks. Las ema ajab sulle kõik soojad vussakad kuue alla, et poleks külma karta, sest jõuluvana kodu on lumes ja pakases. Läkiläkil tõмба kõrvad kõvasti maha ja seo paeltega lõua alla kinni, nii et...»

Uuno ei läbenud isa sõnu lõpuni kuulata, vaid tõttas kärmosti-kärmosti riietuma, kartes, et isa jätab muidu hoopis minemata või läheb üksi. Aga oh häda, Uuno riided ja sukad ning saapad olid kõik nagu tina tuhka kadunud. Ta hakkas ema hüüdma ja otsima, aga ka tema oli läinud ühes riietega. Ärevalt ja täis hirmu jooksis Uuno toast tuppa, mis olid nagu palju suuremad kui tõeliselt, ainult kangesti mingit kolu täis, nii et ei pääsenud kuidagi edasi.

«Täna pane endale puhas pesu ja puhtad riided, sest muidu saab jõuluvana kurjaks,» rääkis isa, seistes keset tuba. Tal oli juba kasukas seljas, krae ülal ja müts sügavalt silmille vajutatud, nii et Uuno neid vaevalt nägi.

«Ema, ema!» karjus ta mööda tube joostes, millede arv näis aina kasvavat. Aga ta karjus asjata ja viimases hädas mõtles ta, et kui leiaks läkiläkigi. Nõnda siis hakkaski ainult seda otsima. Kui ta selle lõpuks kusagilt kätte sai, siis polnud see tema oma, vaid hoopis suurem — Uuno pea uppus üleni temasse, ühes silmade ja kõrvadega. Samal ajal kuulis ta aga isa häält, mis üles:

«Soo, mu poiss, nüüd võime minna.»

Ja ta võttis Uuno käest kinni, et talutada teda välisukse poole.

Poiss tahtis seletada, et tal on küll suur karbus peas, muidu aga ainult öösärk seljas ja paljad tuhvlid jala otsas, aga sõnad ei tulnud kuidagi suust, sest ta kartis, et niipea kui isa tema tõsist seisukorda märkab, jätab ta tema sinnapaika ja asub üksi teele. Nõnda laskis Uno enda poolalasti välja külma kätte viia, sest isa ise ei pannud midagi tähele. Väljas seisis aga lumi hangedes, millest nad läbi sumasid, sest Uno tundis külma poolte reiteni.

«Kas kõik tee on niisuke?» küsis Uno.

«Pärast läheb paremaks, aina paremaks,» vastas isa, hoides ikka veel Uno kätt.

Ja nõnda see oligi, sest varsti ei tundnud poiss enam külma ega lund, ainult tähed särasid taevas ja kuu oli pistetud lähedase kuuse latva, ise kollane-kollane. Ja äkki seisis nad madala maja ees ning isa ütles:

«Koputa!»

«Millega?» küsis Uno.

«Kepiga,» vastas isa, kuna tema hää kostis nagu kaugel-kaugel.

Ja Uno koputas isa kõvera kepiga, mis ei tea kust talle kätte ilmunud, ning keegi naeratav vanamees, ilmatusuured vildid jalas, ise üleni valge, nagu oleks tal lumest kasukas, habe ja juuksed, mis paistsid mütsi alt, avas ukse ning ütles:

«Astu aga sisse, ma olen jõuluvana.»

Poiss jäi ootama, et isa läheks ees, aga siis märkas ta äkki, et ta seisab ihuüksi jõuluvana maja lävel. Kuhu isa läinud või miks ta Uno üksinda siia jätnud, sellest polnud poisil vähematki aimu. Aga see ei teinud talle, ei tea miks, mingit muret. Ta toetus isa kõverale kepile, nagu oleks ta juba täismees, ja astus üle läve sisse. Iseeneleegi ootamata ütles ta:

«Minu sõduritel pole hinge sees.»

«Kuidas on see võimalik?» imestas jõuluvana.

«Nad ei pane silmi kinni, kui surevad või heidavad magama,» seletas Uno.

«Mina toon lastele nukud ja mängukannid,» rääkis jõuluvana nüüd, «aga lapsed ise peavad neile hinge sisse panema. Miks ei pane sa oma sõduritele hinge sisse?»

«Mul ei ole hinge,» vastas Uno.

«Näen esimest korda last, kel pole hinge,» rääkis jõuluvana üllatunult. «Seni on kõigil lastel hing sees olnud ja nende hingest on mängukannidki osa saanud, et nad elaksid. Ainult vanadel pole enam hinge, sellepärast on ka nende mängukannid surnud.»

Neid sõnu kuulates märkas Uno, et ta seisab, porgandina paljas, jõuluvana ees, ainult karbus on endiselt üle silmade ja isa kõver kepp käes. Sellepärast ütles ta:

«Mul pole hinge, sest pole ilusaid riideid ja lokke.»

«Ma annan sulle ilusad riided ja lokid, tahad sa?» küsis jõuluvana.

«Ei,» vastas Uno, «Anna mu sõduritele hing, nii et nende silmad käiksid kinni ja lahti.»

«Kallis poiss, sinust ei saa küll kunagi ei maavalitsejat ega malevajuhti,» ütles jõuluvana nukralt. «Maavalitsejad ja malevajuhid tahavad kõik sõdureid, kel pole hinge sees.»

«Miks nii?» küsis Uno imestunult.

«Kui sõduril pole hinge, siis on ta hästi vahva,» seletas jõuluvana. «Aga sõdur peab vahva olema. Ta peab nii vahva olema, et läheb tule ja mõõgaga ka kaitsetute naiste ja laste, vanade ja nõtrade, iseoma isa ja ema, õdede ja vendadegi vastu.»

«Kui sõduril pole hinge, siis ta sureb nagu loom, silmad lahti,» seletas Uno, nagu tahaks ta jõuluvanale vastu vaielda. «Mina tahan sõdureid, kes surevad nagu inimesed, silmad kinni.»

«Hea küll, mu poiss,» rääkis jõuluvana nagu alistunult, «kui sul endal pole hinge, siis annan selle su sõduritele. Aga sõdurid, kel pole sinu hinge, ei kuula ka sinu sõna. Tahad sa sõdureid, kes ei kuula su sõna?»

«Kui nad ei kuula, ütlen isale.»

«Kus on su isa?» küsis jõuluvana.

Ja Uno hakkas oma isa otsima, kuid tegi seda asjata: isa oli ja jäigi vajaka.

«Näed, sul ei ole isa,» ütles jõuluvana. «Tahad sa ikka veel sõdureid, kes ei kuula su sõna?»

«Ikka,» vastas Uno, «ainult kui nende silmad käiksid kinni ja lahti.»

«Sündigu siis sinu tahtmine,» ütles jõuluvana ja laksutas oma suuri käsi, pannes lumehelbed lendlema, mis nagu udusuled langesid kergetena Uno silmnäole. Ja kohe avanesid mingisugused salauksed, kust astusid ette rivis sõdurid, ilusad riided seljas ja toredad tutiga mütsid peas. Nende silmad olid pärani lahti, nagu oleksid need võetud Mareti Tiiu peast, ja nende näoilme oli kivistunud, nagu seda näeb ainult vahvail pärisõdureil paraadmarsil.

«On neil kõigil hing sees?» küsis Uno.

«Neil on ju ilusad riided seljas, nagu oleksid nad noored tüdrukud, kelle hing on lintides ja lokkides.»

«Ja nende silmad käivad kinni ja lahti?» päris Uno.

Vastuse asemel käsutas jõuluvana sõdurid nagu üks mees selili ja ütles siis:

«Vaata ise.»

Ja Uno käis ning vaatas, aga ta ei leidnud ainustki, kelle silmad oleksid olnud lahti.

«Võin ma need endale võtta?» küsis ta jõuluvanalt.

«Nii palju kui tahad,» vastas see.

«Aga kuhu ma nad panen?» küsis Uno nõutult.

«Hea nõu on kallis,» lausus jõuluvana ja võttis kusagilt suure koti, mille laotas pikalt ja laialt põrandale, öeldes Unole: «Tule, aita suu lahti hoida.»

Agas kui Uno kotisuud puutus, tundis ta, et see on pehme nagu karu, mille ta õhtuti asemele kaasa võtab, et oleks seltsim magada, kuna jõuluvanast, kes nüüd lähedal, hõõgus külma. Ometi ununes see silmapilkselt kõik, sest sõdurid hakkasid liikuma, marssides korralikus rivis lahtihoitud kotisuust sisse. Kusagilt ilmusid aina uued ja uued rivid, kõik paraadmarsil, silmad pärani, näod ilmetult kivinenud, ja neile järgnesid ratsanikud lehvivate lippudega, kõik kotisuust sisse, mida hoidis Uno ühes jõuluvanaga, kelle valge habe puudutas vahetevahel tema nägu, kõditades nagu sibav kärbes. Ratsanike kannul sõitsid kahurid, soomusautod ja tankid ning kõige kohal mürisesid lennukid, aga nemadki pääsesid ilusasti kotisuust sisse, nii avar oli

see. Viimaks hakkas Uno kartma, et kogu seda mürisevat ja ragisevat hulka saab nii palju, et ei mahu kuidagi tema mängunurka, sellepärast ütles ta:

«Aitab! Jätame teistele ka.»

«Hea, et mõtled ka teistele,» lausus jõuluvana ja hakkas kottisid siduma. Kui see tehtud, aitas ta Unole kotti selga ja ütles: «Nüüd katsu, et koju saad, muidu mõtleb ema kes teab mis.»

Kott seljas, tuli Uno jõuluvana juurest välja ja sammus edasi. Aga et kandam oli raske, siis mõtles ta jällegi isale, et kuhu see küll pidi jääma, oleks aidanud ometi kotti kanda. Ja kuidas oskab ta üksinda koju tagasi minna? Aga siis kuulis ta kaugelt seljatagant nagu läbi tuisu ja tormi jõuluvana häält:

«Kott näitab teed, kott näitab teed!»

Ja et kottil oleks võimalik teed näidata, pöördus Uno ümber ja hakkas minema tagurpidi — kott juhiks ees, tema ise järel. Kui kaua ta nõnda läks, seda ei teadnud ta, aga lõpuks väsis ta ära ja pani kotti maha, et puhata. Aga siis nägi ta, et kottisuu on halvasti seotud ja kipub lahti minema. Ta hakkas häda parandama. Aga mida enam ta parandas, seda hullemaks asi muutus. Viimaks ei saanud Uno muud, kui pidi kõigest jõust kahe käega kottisuid kinni hoidma, sest muidu oleks see hoopis lahti läinud. Aga ta tundis, kuidas ta sõrmed kord-korralt ikka rohkem väsisid ja lõdvenesid, nii et varsti polnud tal enam vähimatki jõudu hoidmiseks. Ja kui lõpuks see silmapilk kätte jõudis, pahvatas kottisuu lahti ja sealt tormas kogu vägi hirmsa rüsinaga välja, nii et osa sõdureid ja ratsanikke tallati siinsamas surnuks. Uno tahtis vaadata, kas surnuil on nagu kord ja kohus silmad kinni, aga kuidagi ei saanud, sest ikka tormasid uued hulgad üle langedute, nagu oleksid need tühine puru, mis määratud tee sillutamiseks. Kes olid ellu jäänud, need sattusid millegipärast kohe tülli. Ratsanikud kihutasid sõdureile, kuulipildujad ja kahurid tulistasid ratsanikke, soomusautod ja tankid kihutasid kõigest raginal üle. Uno mõistis, et nõnda hävib varsti kõik, ja ta hakkas käskima ning karjuma, aga keegi ei pannud teda mikski. Kõik, ka soomusautod ja tankidki naersid tema üle ja irvitasid valju häälega.

«Kus mul käskija! Endal pole hingegi sees!»

Ja äkki pöördusid nad kõik tema vastu, nii et ta pidi varju otsima, kus hakkas kordamööda hüüdma isa ja jõuluvana. Aga enne kui kumbki saabus, hakkasid lennukid põrisema ja pomme sadas alla kui rahet. Mõned neist tabasid Unot ja ta langes selili, pannes silmad ilusasti kinni, et ta ei sureks kui loom.

Kuna ta nõnda seal lamas, kuulis ta äkki jõuluvana häält, mis küsis:

«Kus on kott?»

«Ma olen surnud,» vastas Uno viimse jõuga.

«Kus on kott?» kordas jõuluvana endist küsimust.

Ja kuigi Uno teadis, et ta oli surnud, ometi hakkas ta ei tea kuidas kotti otsima, mida polnud kusagilt leida.

«Ma ei leia!» hädaldas ta viimaks.

Aga jõuluvana vastas talle üsna ükskõikseltselt:

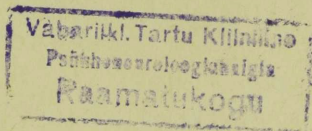
«Kui pole kotti, siis pole parata. Headel lastel on kott või hing, aga sinul pole kumbagi.»

«Anna mulle ükski sõdur, kel hing sees!» karjus Uuno, endal
nuttt varaks.

«Tule tuleval jõulul, siis võid jälle valida kas hinge või koti.
Seni oled oma nukkudega hingeta nagu sõdurid, keda armastavad
maavalitsejad ja väejuhid, sest nad on nii vahvad, et tapavad
kaitsetuidki.»

Jõuluvana oleks ehk veel midagi ütelnud, aga Uuno ei saanud
teda enam kuulata, sest ta hakkas suure häälega karjuma ja
ärkas üles.

1939

SISUKORD

<i>Saateks</i>	3
Kuiv nurk	5
Itaalia-reis	16
Kitty tahab suureks saada	21
Sex appeal	28
Jõulupuu	40
Laps	47
Elavad nukud	51

- Nr. 1. **Kohtumine päikesega.** Nõukogude novelle. Tõlkinud
L. Rimmelgas ja K. Sipjagina.
- Nr. 2. A. H. Tammsaare. **Elavad nukud.** Novelle.

I l m u m a s :

- Nr. 3. Leonhard Frank. **Karl ja Anna. Michaeli tagasitulek.** Saksa
keelest tõlkinud N. Andresen.
- Nr. 4. Egon Rannet. **Kadunud poeg.** Näidend 3 vaatuses.
- Nr. 5—6. Graham Greene. **Vaikne ameeriklane.** Inglise keelest
tõlkinud E. Roks.

TÄHELEPANUKS ««LOOMINGU» RAAMATUKOGU»
TELLIJAILE

1958. aastal ilmub ««Loomingu» Raamatukogu» 3 korda kuus, seega 36 numbrit aastas. Kuna alguses võeti tellimusi vastu arvestusega 24 numbrit aastas, saadetakse tellijatele vastavalt 24 numbrit ning neil tuleb enne 24. numbri ilmumist tellimist uuendada, et järgmiste numbrite saatmisel vahet ei tekiks. Vastavalt tuleks aegsasti tellimisi uuendada neil, kes on ajakirja tellinud poole aasta, kolme kuu jne. peale.

Toimetaja O. S a m m a

Toimetuse address: Tallinn, Kohtu t. 3, tel. 445-83
Trükkimisele antud 18. I 1958. Trükiarv 20 000. Paber 54×84, 1/16.
Trükipoognaid 4. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 3,28.
Arvutuspoognaid 4,365. MB-00731. Tellimise nr. 4215. Trükikoda
«Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40.

Hind 1 rubla

На эстонском языке
БИБЛИОТЕКА «ЛООМИНГ» № 2 (26)
А. Х. ТАММСААРЕ. Живые куклы.
Рассказы.

Rbl. 1.—

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00509141 0